

**Ioannis Matthiae Gesneri Pro-Rectoratvs In Academia Georgia Avgvsta A Kal Ivl.
MDCCXXXIII. Ad Kal Ian. MDCCXXXIII. Gestvs**

Lipsiae: Literis Et Impensis Breitkopfianis, MDCCXXXV.

<https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1853672211>

Druck Freier Zugang

XVII. XII. 116p
Pr. 117. ~~520p~~ 520. 2nd
Pr. Conf. 1. 360, 2nd
2nd. 11. 108p
62p

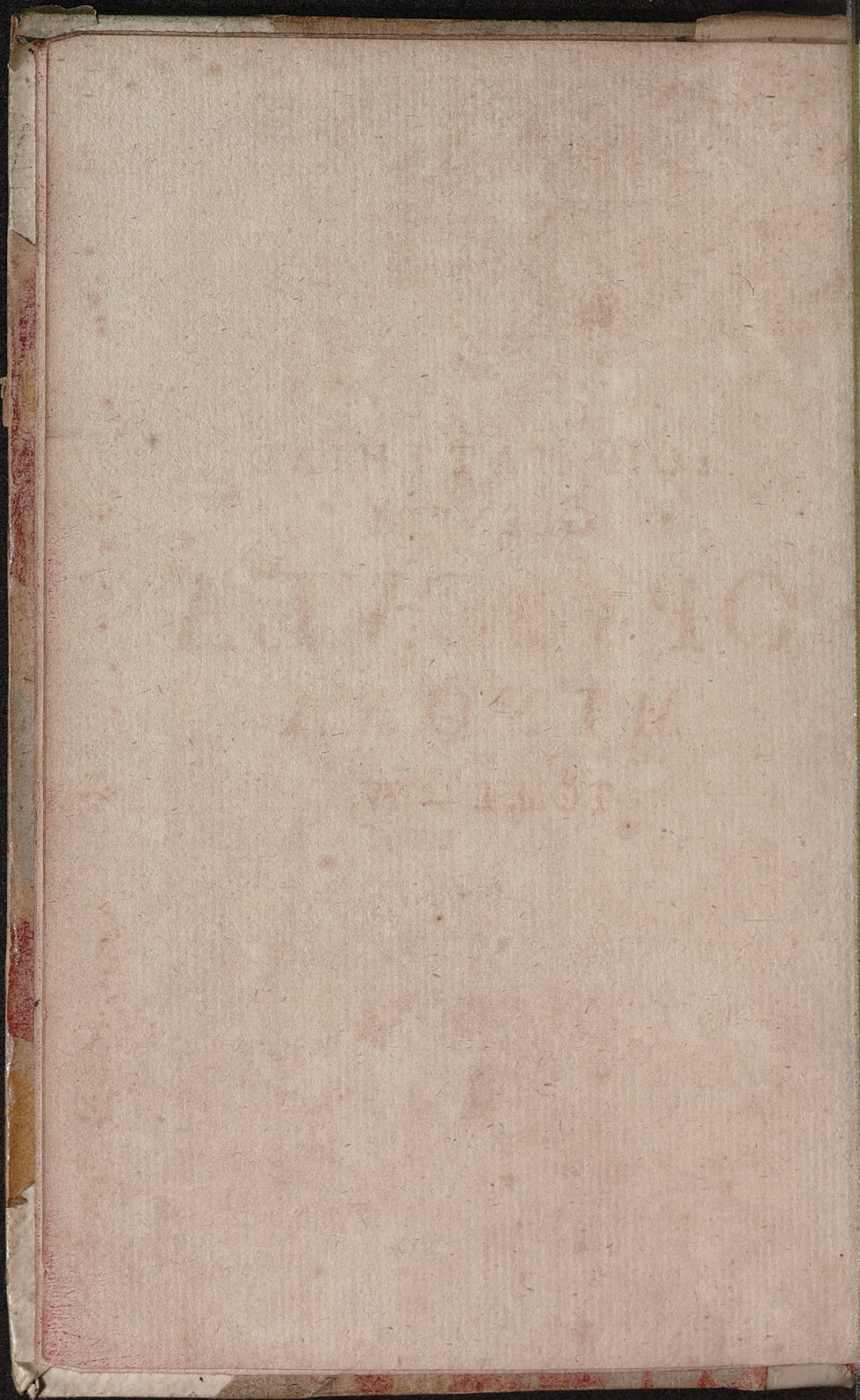
Ex auctione b. Conf. Heringii
1750. comp.

A. J. G. Hepinus.

34/.

Ex auctione b. Hepini
2 R 17/2.

A. C. — 3178^{1.2.}

IOANNIS MATTHIAE
GESNERI
PRO-RECTORATVS

IN
ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA

A KAL. IVL. CLD ID CC XXXXIII.

AD KAL. IAN. CLD ID CC XXXXIIII.

GESTVS.

LIPSIAE,

LITERIS ET IMPENSIS BREITKOPFIANIS,

CLD IDCC XXXXV.

IOANNIS MATTHIAE
GESNERI
PRO-RECTORATVS

IN
ACADEMIA GEORGIO-AUGUSTA

ANNO 1613
AD KALENDAS SEPTEMBRIS
GESTVS

LIPSIÆ
LITERÆ ET TABULÆ TROPHÆIS
CIVIS 1613

I.

ORATIO
DE SENSU CIVILI
ET SPIRITU PVBlico
CAPESSENDI ET AVSPICANDI

PRORECTORATVS CAVSSA

HABITA

KAL. IVL. MDCCXLIII.

Magnifice Ex-Prorektor,

Spe&abiles Decani,

*Viri summe Reuerendi, Illustres, Consultissimi, Ex-
perientissimi, Excellentissimi, Collegae, Patroni, Fautores,
Honorandi, Do&tores et Magistri Prænobilissimi,*

Do&issimi,

Hospites Ornatisimi,

*Tuque cura et voluptas nostra, in patriae felicitatem succre-
scens florentissima Generosorum atque Nobilissimorum
iuuenum concio.*

ti nunquam ad dicendum sine magno
metu progredior, quem et mea mihi
natura imponat, et tenuitatis conscien-
tia; cum rem, quae in exercitatione quadam et usu fere
tota posita est, bene praestare vix ac ne vix quidem
possi

* 2

possit homo, qui non annis, sed totis interdum lustris ab omni dicendi in publico occasione per vitae suae rationes sit remotus; quem ipsum illud debilitet, quod praeceptorum artis non ignarus, sed vice colis fungi solitus apud alios, ipse optime, quam multum sibi desit ad oratoris nomen merendum, sentiat: tamen hic alia insuper sollicitudo me perturbat, et animo libero atque in vnam dicendi curam intento esse non patitur.

Iam sentiebam, quam grauis haec esset, quam humeris nostris maior, purpura, ante aliquando quam illam susceperem. Metus offendendi tanto ille maior, quo ardentius est studium rei bene gerendae, iam commentantem ea, quae modo prolaturus sum, sollicitabat, et nunc a cura orationis cum dignitate et venustate explicandae auocat.

Verum enim vero de officio illo praesertim, quod non ambitione, aut mala alia quacunque libidine, sed necessitate quadam, et nutu eorum, quibus refragari non licet, susceptum est, desperare oportet neminem. Deus ipse religiose aduocatus, Deus, inquam, cui voluntatem certe rectam, et candorem, quem ipse perfectionem interpretari solet, probari meum noui; Deus igitur aderit laboranti, et quae in rem nostram sunt, subiiciet: si qua etiam a nobis vel ignorantia peccari vel incuria contingat, ea emendabit, et ad optimum, dignumque sua sapientia exitum perducet.

Alterum, quod me solatur atque erigit, est summa consilii regii, atque in eo Illustrissimi conditoris ac curatoris nostri, Münchhusii, non sapientia modo, sed paterna fere indulgentia, cuius ea habemus pigra, quae plane securos praestent eos, qui ad officium

cium faciendum ea quae modo dixi adferunt, canderem et bonam voluntatem: cum non ex euentu probare acta soleat ipsius sapientia; sed quisunque exitus recta consilia sequatur, eorum auctores suo praesidio tueri.

Quantum vero illud est Prorectori apud nos rei bene gerendae telum, quod adiunctum sibi habet Decanorum illud duobus Ictis semper ornatum concilium: quod in rebus alicuius momenti conuocare, cuius scripto exquirere sententias, cuius prudentia et sapientia instrui, semper potest.

Hic quidem illa animum denuo subit et angit calamitas, quam Tu modo, Magnifice Ex-Prorector, deplorabas: sublato, quem perpetuum Consiliarium Prorectori leges assignant.

Sed nolo illud refricare vulnus: potius medicinam illius exoptatissimam laeta mentis praesensione praecipio, superstitibus viris illustribus et consultissimis, de quorum sententia administrata res publica nostra detrimenti nihil capiet.

Supereſt, et superſit, precor, integer et incolumis, qui nunc eſt Senatus Academicus, homines omni virtute, doctrina, prudentia, condecoratiſſimi, quorum in rebus maioribus auctoritatem et exquirere et ſequi honeſtum pariter ac tutum mihi erit. Vos igitur, Patroni, Fautores, Collegae, quos neque meliores, neque mihi amiciores voto fingere poſſem, ſi veſtri ſimiles eſſe, quod dubitare non licet, perrexeritis, non eſt quod onus hoc nimis extimeſcam.

Maximam vero, a Deo ſi diſceſſero, muneris non recte modo ſed feliciter etiam adminiſtrandi fiduciam, in veſtra, generoſi vel ſanguinis vel animi com-

6 I. ORATIO DE SENSU CIVILI

militones, moderatione humanitateque repositam habeo.

Est nostra, qui Academias colimus, res publica in hoc a quavis alia diuersa, quod in reliquis omnibus sunt quaedam a ciuibus praestanda, tribuenda, facienda, non quae ipsis profint, maxime praestantibus, sed quae post aliquem demum quasi circulum, si modo, ad ipsos redeant. In hac nostra ciuitate non tributa, non operae exiguntur, quin stipendia et beneficia deferuntur vltro, non militantibus, sed honestissimam habentibus vacationem, et otio liberalissimo fruentibus.

Quidquid expectamus a vobis, quicquid est, ad quod nostris vos adhortationibus impellimus, illud non nobis dari, sed vobis et vestrae felicitati tribui optamus. Vobis sobrii, temperantes, diligentes, moderati, religiosi eritis; vobis docti, sapientes et felices.

Haec curare omni studio cum sit summum munus, summa lex Prorektoris, mirum, et monstri prope simile fuerit, si quis sani cerebri homo, si quis recte institutus, molestias dedita opera facessere Proreктору velit.

Quod maxime commouere iuueniles animos, et irritare contra magistratum Academicum solet, quantum triginta amplius annorum observatio me docuit, illud est, si quando publica securitas sancienda est poenis hominum nimis vel audacium et calidorum, ut inuadere alios aut prouocare ad pugnam audeant, vel nimis timidorum, ut fortiter contemnere talem prouocationem non audeant. Hic inquam, commoueri solent vehementius interdum modesti quoque
alias

alias homines, vt indigne ferant lege agi contra pacis et securitatis publicae violatores.

Sed nimirum hi ipsi, vbi refedit ille aestus, intelligunt, optime sibi quoque consultum fore, si valeant leges; multo illarum auxilium potentius esse eo, quod quis sibi sua vel amici cuiusdam manu parare possit.

Certe quicumque tranquillam usarum otia exoptant, illi ament necesse est quietis illius et incolumitatis auctores, oderint derisores rixosos, vel alioquin factiosos, turbulentos, morosos cerebrosoque homines, qui turbare illam tranquillitatem audeant.

Hos tales compescere et quacunque ratione coercere qui studet magistratus, et sedem suam musis seruare quam fieri potest tutissimam suauissimamque, non ille profecto metuendum habet, ne placidis ingeniis mitibus, aequis, humanis, tranquillitatis amanti- bus, parum amabilis videatur, parum carus sit. Horum autem apud nos certe maiorem longe numerum esse, ad quem ne comparari quidem mereantur alii, liquido mihi constat.

Est quiddam, nisi fallor, quod peculiarem mihi spem facit rei non malae gerendae. Ego, Commilitones optimi, a condita inde hac literarum vniuersitate pudoris vestri, humanitatis, et modestiae, perpetuus et velut legitimus, laudator, praeco, defensor, per totam Germaniam, et ad posteros quoque, nisi me fallit opinio, sparsi Gottingensium studioforum laudes ac distuli, maculas ab aliis adspersas deterfi, vt mihi vel hoc nomine dignus videar, quem aliquo loco habeatis, eaque ratione confirmetis animum, ne susceptae illius perpetuae pro honore vestro propu-

gnationis poenitere me, non sine vestrorum meorumque, (iidem enim sunt:) inimicorum ludibrio, aliquando oporteat.

Quae cum ita sint, AA. hac certe sollicitudine levatus alacri animo, et bonae spei plenus terribile mihi alioquin munus ingredior. Cuius cum legitima quaedam auspicia sint legibus nobis nostris iniuncta, oratio nempe habenda de argumento et personis nostris et temporibus accommodato; visum mihi est, bona vestra cum venia, quam ambitiose petere in re mihi necessaria nihil attinet, verba facere de *sensu civili* siue *spiritu publico*, eaque in re ita versari ut ante omnia:

Quis sit ille sensus civilis, ille spiritus publicus, declaremus,

Deinde, unde ille oriatur? quaeramus, et indicemus illius fontes; denique

Quam magnum et praestans in eo bonum sit, ostendamus.

Quid sibi vellent appellationes illae *sensus civilis*, *spiritus publicus*, sic satis iam videmur in tabula publica, qua ad hanc cerimoniam inuitati estis, AA. explicasse. Licebit hic promiscue non nunquam uti his nominibus, utroque autem dicere:

Seriam animi propositionem ea agendi, quae profunt populo, cuius pars sumus.

Sensus autem *civilis* appellatione hoc peculiariter indicare, illam animi propositionem esse neque fictum quiddam, neque ad tempus assumptum, neque in labris tantum haerens, inconstans proinde quiddam ac mutabile, sed perceptum tota mente, et communicatum cum ipsis sentiendi instrumentis, sanguineque adeo

adeo nostro habitum ac tenorem, qui ad omnem occasionem prodat se, atque vim suam ostendat. Quoties ille sensus mouetur paullo vehementius, et conatus habet generosiores, *spiritus* illum *publici* nomine signabimus.

Ita sensum ciuilem ostendit ille apud TVLLIVM Laelius *, cum *Fructus*, inquit, *ingenii et virtutis, omnisque praestantiae, tum maximus capitur, cum in proximum quemque confertur.* Et SENECA, cum ** *Ita, inquit, animo compositus sum, vt aliorum bonum meum iudicem, vtique eorum, quibus ipse sum boni causa.* Et SIDONIVS ***, *Ego illum praecipue puto suo viuere bono, qui viuit alieno.* Et PACATVS (Pan. Theod. 27, 3.) *Nullam maiorem crediderim esse Principum felicitatem, quam fecisse felicem, et intercessisse inopiae, et vicisse fortunam, et dedisse homini nouum fatum. Itaque Imperatori propriam maiestatem bene aestimanti non tam illud videri suum debet, quod abstulit, quam quod dedit.* Hunc sensum in suo Catone ita praedicat LVCANVS †, vt sectam illi suis se dicat :

*Patriae impendere vitam
Nec sibi, sed toti genitum se credere mundo.*

Item:

Vrbi pater est, vrbique maritus.

Quid homines magis suum putant, quam coniuges, quam liberos? Sed Cato se hoc debere putat rei publicae, vt vxorem habeat, quae exemplo profit, e

* 5

qua

* Cap. 19.

*** Ep. 6, 12.

** Ep. 102.

† 2, 382.

qua boni ciues nasci, a qua formari possent. Ita vrbis pater est Cato et maritus. Idem quoque

*In commune bonus, nullosque Catonis in actus
Subrepsit, partemque tulit sibi nata voluptas.*

Hoc sensu cum esset Cato, inimicitias suscipere Caesaris, et duram inquietamque vitam agere, quin optetere mortem maluit, quam ab amore rei publicae, et tuenda quam optimam iudicabat, ciuitate discedere. Hic sensus fecit, vt male audire ignauiae causa mallet, et *cunctator* vocari Q. Fabius, quam cum rei publicae periculo sibi famam viri fortis parare.

Hunc sensum spirat Quinctii illius vox *, *Vellem equidem placere vobis, Quirites, sed multo malo vos saluos esse, qualicunque erga me animo futuri estis.* Vox saeculorum memoria digna! et quam non vsurpare verbis, sed rebus ipsis exprimere debent, quibus aliorum cura et gubernatio iniuncta est.

Nempe spectatur maxime ille sensus ciuilis, ille popularis animus, vbi contraria sibi esse et pugnare inter se videntur hinc commoditas quaedam nostra, emolumentum, voluptas, aut ipsa incolumitas, et vita; ab altera autem parte vtilitas ciuium nostrorum, et salus publica.

Haec velut coticula et Lydius lapis est virtutis eius, de qua agimus: hic campus, in quo illa se explicat, vnde veros triumphos cum aeterna praedicatione refert: praesertim si sensus ille ciuilis ita incitetur a rebus circumstantibus, vt *spiritus publicus* mereatur vocari, qualis erat, qui non fabulosos modo illos heroas, Anchurum **, Midae filium, et Romanum

* LIV. 3, 68.

** PLVT. Parallel. p. 306. E.

num Curtium in hiantes terrae voragines praecipitavit, qui Mucium Scaeuolam, Coelitemque Horatium, praesentissimae morti obiecit, Philaenos fratres, vt viui sepeliri vellent, impulit, Deciosque tres *, patrem, filium et nepotem, vti se pro exercitibus suis deuouerent permouit: sed totas legiones animauit, vt patriae suae seruandae caussa irent eo, vnde se non redituros esse, certo scirent. *Quoties, inquit TULLIVS **, non modo ductores nostri, sed vniuersi etiam exercitus ad non dubiam mortem cucurrerunt?*

Neque tamen ita angustis terminis spiritum publicum circumscribimus, sed iis tribuimus omnibus, quotquot generosa illa animi inductione incitati opes, commoditates, voluptates, honores, spernunt, quoties ea re aliquam a se insignem rei publicae vtilitatem praestari posse vident, vel exemplum certe edi ad virtutem profuturum posteris, id quod in summae vtilitatis loco ponere solet, vt quisque est sapientissimus.

Iam videamus, AA. fontes, e quibus sensus ille ciuilis et spiritus publicus oritur atque emanat.

Si quis sanam rationem laudet, et argumenta quaedam proferat, non ille quidem plane nihil dixerit. Est argumentatio acute conclusa et tractata splendide a CORNIFICIO, si is est Auctor Rhetoricorum ad Herennium ***, cuius haec summa est, *Sapiens nullum pro*

* CICERO Tusc. I. c. 36. Hic in mentem venit, Antonium ipsum Triumvirum ab illo sensu non alienum fuisse, certe, quam ille pulcher esset, vidisse, si vere narrat PLVT. p. 936. E. eum rebus trepidis simile quiddam vouisse: ἐπεύξατο τοῖς θεοῖς, εἴ τις ἄρα νέμεσις τὰς προόδων εὐτυχίας αὐτῶν μέτειναι, εἰς αὐτὸν ἐλθόν, τῷ δὲ ἄλλῳ στρατῷ σωτηρίαν δίδοναι καὶ νίκην. Nonne filia Dauidicis, 2 Sam. 24, 17?

** Tusc. I. c. 37.

*** L. 4. c. 4.

pro re publica periculum vitabit ; ideo quod saepe fit, ut cum pro re publica perire noluerit, necessario cum re publica pereat.

Sed vereor, ut vlla inueniri argumentatio possit, qua efficiatur in cuiusquam animo sensus aut spiritus publicus; ut ratiociniis vel acutissimis victus aliquis aut commoda sua, aut vitam adeo ciuibus condonet.

Recte, ut plurima alia, Aristoteles, cum opponit sibi λογισμὸν atque ἀρετὴν, argumentationem siue ratiocinium, et virtutem: ratiocinio in rebus vtilibus locum esse; mores et assuefactionem in virtute atque honesto valere. Et a SOCRATE iam illa agitata quaestio est, vtrum doceri, id est, disputatione et demonstratione tradi virtus possit? quam negare Catus senex hac potissimum ratione solebat, cuius vis multis milibus exemplorum ab eius inde aetate confirmata est.

Quī enim fieri posset, ut summi viri summo studio in docenda virtute elaborantes frustra essent, cum alias artes ac tot rerum scientiam quotidie tradi totis caetibus iuuenum videamus? Recte sane viri ad vitam hominum attenti. Nec male illud SOCRATES, cum peculiare Dei munus esse virtutem, et sorte quadam contingere dixit; sapientius quidem certe quam illi Stoici, qui virtutem sibi ipsi, contempto veluti Deo, paratum ibunt.

Sed haec non eo valent, quasi plane nulla vis esset disciplinae: disciplinam modo ipsam recte intelligamus. Nempe initia huius etiam rei quaedam ab ipsa natura sunt, et munus sunt nostri conditoris, qui instinctum nobis quendam, et naturales impulsiones dedit, non illas, ut in aliis naturae desideriiis brutas sim-

plici-

pliciter et contumaces, sed rationis et consuetudinis frenis aliquanto magis parentes.

Ille nos instinctus, quo felicius quisque natus est, eo magis impellit ad *Magnum* et *Pulchrum*: nomina sane obscura, sed non minus ideo efficacia, quin tanto potentiora, quo minus finiri, et suis quasi terminis circumscribi possunt.

Illud certe obseruamus omnes, quicquid magnum et pulchrum putant homines, illud vehementer, et pro ratione illius opinionis, appeti.

Iam in hoc conueniunt, credo, plerique, ita magnum videri hominem, vt quam plurimis prodesse queat vel nocere. Rursum de nocendi facultate multo sentire humiliter necesse est, si quis cogitet, maximum malorum, quod homo inferre homini queat, mortem esse: mortem vero inferri posse aliis vel a contemptissimo mortali, si ille praesertim vitam suam in discrimen dare velit. Tum, qui nocet aliis, idem aliorum odiis expositus in perpetuo periculo versatur, quo nihil magis magnitudini aduersum est.

Relinquitur, eam esse veram magnitudinem, iuuare quam plurimos, vitam, incolumitatem, felicitatem tribuere plurimis, iisque sibi muneribus deuinctos et obnoxios habere.

Hanc homines magnitudinem naturae suae instinctu appetunt. Ipsi parci de eo quod sibi ad praesentem necessitatem superest, aliis impertiunt: cibum sibi destinatum, vbi primum edendi amor acquieuit, vel hominibus, vel animantibus, quas circa se vident, offerunt et obtrudunt: iacentes erigere conantur, laborantibus succurrere.

Place-

Placemus nobis, tacito quodam gaudio pectus nostrum pertentante, quoties bene faciendi aliis nata nobis occasio est. Non solus profecto Titus ille, amor ille ac delictum humani generis, diem periisse sibi credebatur, quo neminem beneficio iuisset. Communis haec natura nostra est, beneficio complecti velle quam plurimos.

Et si fortasse aliquem contraria quaedam instituta, aut insignes plurium iniuriae, aut latentes quaedam causae *μισάνθρωπον* fecere et maleficum: ille tamen eo ipso quod dissimulat, quod se beneficium, quod ingratos alios videri vult, testimonium naturae nostrae perhibet, quae tacita ipsi insuffurat, hominem non esse, humanitate aliena indignum esse, qui non amice erga alios animatus sit.

Nempe auctor rerum omnium cum vellet durare genus nostrum, et mutuis officiis vniuersos conseruari, nihil poterat machinari ad omnium incolumitatem et felicitatem potentius illo ipso instinctu, quo agerentur et impellerentur omnes, licet pauci eius rationem peruiderent.

Sic famem et sitim dedit eadem creatrix et conservatrix animantium sapientia, omnibus animalibus, quibus admonita vitam prorogarent, licet eum finem non cogitent, quaedam ne cogitare quidem possint. Nisi forte putamus, docendos esse infantes, et demonstratione quadam conuincendos; Cum subinde decedant corpori nostro non reiectamenta modo ciborum, sed infinitae numero particulae, in vaporem quemdam actione arteriarum, et illa quam insensibilem transpirationem vocant, dissipatae opus esse, ut alimentis subinde
inge-

ingerendis detrimenta illa sarciantur. Perierat profecto totum genus animantium, si non prius alimenta, quam post disputationem eius generis fumerent.

Simillima est ratio eius instinctus, quo ad res venereas animalia omnia feruntur, cuius inferendi illis hoc sine dubio consilium, hunc finem conditor habuit, nullum ut illorum genus interiret; sed perpetua generatione damna quotidianarum mortium reparentur. Huc itaque summo impetu, et interdum pene furioso feruntur homines et bestiae, sine quo genus illarum durare non potest: neque tamen de illo sine millesima pars hominum, de mutis animalibus taceo, serio illo ipso tempore cogitat.

Ad hoc genus instinctuum amor matrum erga suos partus, et multa alia pertinent, quae sine ratione summa non fiunt, sed de qua non cogitant, qui sic impelluntur ad agendum, certe ante se impelli sentiunt, quam cogitare potuere. Miseram certe paruorum conditionem, quorum non prius curam suscipiant matres, quam ratione et syllogismo illis persuasum sit.

Transferamus hoc AA. ad amicitias vulgares, ad sodalitates iucundas, ad patrocina, et benevolentiam principum erga amicos minores, ad coniugalem dilectionem, quibus omnibus homo homini ante omnem saepe rationem conciliatur.

Adest sine dubio causa quaedam, certe illi nota, qui instinctum illum dedit animantibus; sed eadem ita incognita saepe ex instinctu tali agentibus, ut ipsi mirentur, ut ipsi ne contrariis quidem rationibus vincere instinctum illum possint.

Exspatiemur aliquantum, AA. et quam late hoc, quod de instinctu diximus, patet, consideremus.

Lite-

Literarum studia magna sane cum ratione tractantur, sunt insignes adeo illorum utilitates, ut merito laudandus sit Augustissimus Rex, et pater noster, qui non hanc modo omnis doctrinae sapientiaeque, diuinae et humanae, sedem ac domicilium condiderit, et magnis sumtibus conseruet, sed inferiores etiam scholas cura sua non indignas ratus, de illis vel emendandis, vel salutare lege continendis, serio multa saluberrima constituerit. Igitur magna cum ratione et certis de causis tractantur literae. Sed si literas tractare nemo incipiat, nisi qui ante de earum utilitate edoctus et convictus sit, mox desertae scholae minores maioresque. Recte singularis Doctor FABIVS, * *Ne velim quidem lectorem, auditorem, discipulum, dari mihi, quid studia referant computaturum.* Et sane nunquam ad insignem aliquem eruditionis et sapientiae gradum perveniat, si qui rationes ita subduceret, et nihil discere vellet, nisi cuius praesentem aliquam utilitatem perspiceret.

Volumus maius longe exemplum et augustius? Reditum ** magnum profecto habet pietas, et affert sufficientiam, et nihilo minus damnantur, qui reditum putant, et quaestui habent pietatem. Scilicet iidem hoc velut corollario digni sunt, qui ante omnia de regno Dei laborant, hoc est, ut ciues sint sanctae Dei ciuitatis, quae solis bonis per Christum Deum partis, eorumque possessione animo arrepta continetur.

Ne in mercatura quidem rem magnam fecerit, qui semper tenuiter nimis computet lucra sua, qui nihil industriae, pecuniae nihil impendere velit, nisi ubi quid

* I, 12, 17.

** 1 Tim. VI, 5. et 6.

quid et quantum lucri inde redditurum fit, certa ratione computare queat: sed illi solent ditescere, qui dies noctesque in lucrosa negotiatione toto animi impetu occupantur, quasi non remedium sit negotiatio, sed ipse summus finis et vltimus.

Redeamus ad rem nostram. Aio, AA. sensum illum ciuilem, spiritum illum publicum ab instinctu esse, diuinitus illo quidem nobis iniuncto, et iniuncto iis rationibus, quae cum summa salute generis nostri coniunctae sint: sed qui prius nos ad agendum inducat, quam rationes illas vel ipsi inueniamus nostra commendatione, vel ab aliis accipiamus.

Ciuitatem amamus, curae habemus populi felicitatem, etsi quantum inde boni ad nos redundet, nondum nouimus: vt edimus et bibimus, et sexum alterum amamus ante quam quorsum valeant ista desideria, edocti sumus: vt mechanicas rationes habet incessus noster, et actiones atque motus naturales omnes, sapientia conditoris nostri institutas, et Alphonsi Borelli ingenio ex parte explicatas, quas sequuntur etiam, qui tota vita de iis neque cogitant neque cogitare possunt.

Verum enim vero vt instinctus alii, desideria, actus, ita etiam spiritus publicus augetur, temperatur, dirigiturque ab assuefactione et rationibus rerum percipiendis, quam educationem vocamus et institutionem.

Potentissima est assuefactio: cum per totam rerum naturam illud fufum fit, vt in quam viam inductum impulsumque sit aliquid, illam viam persequatur, dum a noua caussa inde depellatur; vt repetitae eiusdem generis actiones facilitatem adferant, et admo-

nitio-

nitioem velut atque sollicitationem illius rependendae.

Sensum habemus obscurum, certe confusum τὸ καλὸν, id est, pulchri atque honesti, communem nobis cum quibusdam etiam animalibus. Hunc in parvis excitat et confirmat primum ipse vultus educatorum blandus, et alacris quidam cum laude et plausu sonus actibus quibusdam adiunctus, quem etiam in canibus et equis mirifice valere norunt, qui genus illud animalium tractant.

Hic sensus pulchri communis tantam vim habet, ut quod semel sub illa notione commendatum sit parvis, et firmiter teneris velut medullis impressum, illud sequantur perpetuo deinde, refugiantque contraria.

Hinc pudor, quo καλὸν illud violare aut violasse metuimus, tantam vim habet, quae incredibilis videatur, nisi exempla proflarent exceptione maiora.

Nec alia causa est quod infelix illa pugnarum priuatarum insania, quae tot homines virtute alia praeflantes infeliciter interemit, tot vastauit familias, extirpari plane nondum potuit, licet ita vndique conuincatur bruti cuiusdam furoris, ut nihil sit, quod contra dici cum ratione possit; licet poenae proponantur grauissimae.

Ille pulchri sensus adiunctus improvide a parentibus, vel aliis in auctoritate apud minores constitutis, ad hominem pro suo honore gladio vel armis aliis depugnantem; ille sensus turpitudinis vel ignaviae cum cogitatione eius rediens, qui verbo laesus armis experiri noluit, fanatico velut instinctu stimulant homines, ut contra fas et leges sanctissimas, contra ratio-

rationem, contra salutem suam, quam in summo discrimine versari ipsa trepidatione sua admonentur, grassari malint, quam non honesti esse, quam ignaui videri.

Si igitur hoc serio agunt principes, vt extirpent rem adeo priuatis hominibus formidandam, adeo publicae rei noxiam; illud curandum est, vt statim primi illi instinctus recte dirigantur; pro furiosis iam apud pueros traducendi, non pro fortibus viris et gloria dignis praedicandi, qui priuatas iniurias, qui sonos verborum nihil saepe significantes, ferro et sanguine expiatum eunt. Pro ignauis et indignis ciuili honore habendi, qui nugarum causa ciuem de republica, quantum in se est, tollunt, et ferrum, quo hostes patriae perire debebant, stringunt in coniunctissimos, et in se adeo ipsos acuunt. Hoc si obtineatur, non vehementer opus erit seueris legibus, non facile puniendi necessitas exorietur.

Sed laudentur per omnem occasionem, ostendantur, vt apud Romanos illos veteres, vel in triumphali curru positi, vel statuis et signis expressi et affumulati, qui pro patria aliquid ausi sunt: pulchrum et honestum esse audiant pueri, et non frigide audiant a somnulo magistro, vel ab optimo etiam praecceptore sed solo, sed apud vulgus contempto, verum domi pariter et in publico audiant concentum illum, et vna velut consentiente voce consonantem plausum laudantium bonos viros, et reipublicae cum suo incommodo, periculo, interitu utiles: et apparebit, non effoetam esse naturam, non esse ingenia hodie deteriora antiquis, superesse etiam nunc sensum illum
* * 2 ciuilem,

ciuilem, qui in spiritum publicum, occasione ita ferente, efferuescat.

Vt tanto magis lubeat nobis AA. quicquid possumus ad eam rem conferre, agite quantum boni sit in eo sensu, quantum inde ad vniuersos et singulos commodi redeat, videamus.

Quid enim felicius esse illa republica possit in qua non modo ita nati, quod vbique fit, sed etiam ita formati atque instituti sint homines vt, quae ciuitati et populo suo prodesse videant, ea cupide agant, suscipiant, non quid sibi referat vnum quidque quaerentes, sed quid publice prosit aut noceat:

In qua rex et princeps ea faciat, quae Augustissimum regem nostrum videmus facere, qui se ideo natum terris, ideo datum regem ciuibus suis arbitretur, vt per ipsum felices sint caeteri, et quantum fieri potest bonorum consequantur; non vt ipse rebus et corporibus ciuium suorum ad suam libidinem abutatur, aut suas opes per iniuriam vicinorum augeat:

In qua administri supremae potestatis, quae et ipsa patriae nostrae felicitas est, sequantur exemplum regis, et hanc maximam suam gloriam, pulcherrimum apud posteros titulum putent, salutem et incolumitatem publicae recte consuluisse:

In qua non quantum referunt munera publica, quantam aegre aliis faciendi potestatem habeant, sed quantam bene agendi iuuandique ciues suos tribuant facultatem, homines considerent: in qua nullum sibi ciues emolumentum petant, quod a publicis commodis seiunctum sit; non postulent priuatam suam rem cum publicae detrimento augeri, sed ciuitatem e re sua familiari incrementa capere gaudeant:

In

In qua homines malo existente quocunque, tanquam ad commune incendium restringendum cupide concurrant, et cum suae etiam valetudinis, integritatisque et incolumitatis neglectu resistere venienti malo publico studeant.

In qua, qui docent alios, non quid sibi gloriolam pariat, plausumue illiteratum, quid crumenam, impleat, spectent, sed quid maxime bonos patriae ciues faciat: in qua qui discunt non de explendis adolescentiae voluptatibus, non de obtinendo quacunque ratione et arte munere publico solliciti sint; sed quales ipsi viros reipublicae debeant cogitent, et vt boni ciues et patriae salutare atque honorifici fiant, elaborent.

Cogitate talem rempublicam, AA. et diligenter ab omni velut parte considerate. Reperietis nusquam etiam priuatim feliciores fore homines. Si enim in medium omnes consulant, si ciuibus suis prodesse studeant omnes, si publico spiritu animati, pro salute publica omnes omnia audeant, non poterit non bene esse etiam singulis.

Contra ea si suam commoditatem omnes spectent ac felicitatem: quo accuratius illud summum, vt quibusdam placet, sapientiae praeceptum sequentur: *Quaere tuam felicitatem!* tanto magis fiet, quod fieri in incendio necesse est, si vnusquisque ciuium et vicinorum suam seruare domum, suas tueri et custodire res studeat. Scilicet fumente vires incendio, vis mali ita mox augebitur, vt omnium paullo post domus et res absumat. Sed si mox initio neglectis suis rebus quisque ad periculum accurrat, et exorienti in-

** 3

cendio

cendio resistat strenue, seruabuntur omnia; et ipse priuatarum rerum neglectus Dominis eas praestabit incolumes.

Ordinem itaque rerum ne interuertamus. Ad societatis tutelam, ad ciuium nostrorum incolumitatem tuendam nos natos esse intelligamus: sed eo ipso recte si fungamur officio, saluti et incolumitati nostrae quoque recte prospectum, sciamus.

Videamus, AA. rem militarem! Hic si suo contento periculo animose omnes hostem inuadant, victoria sperari et incolumitas maioris certe partis potest. Si vero sibi vni quisque suaeque cuticulae velit consulere; ilicet dispersi omnes, plerique certe, pereant necesse est.

Quare et ita animati ipsi sumus AA. et quantum eius fieri potest, eum sensum diligenter alamus in aliis, eum spiritum quibus possumus adspiremus. Quippe sic demum singulorum fundata erit et constabilita felicitas, si ea communi et publicae innitatur.

Mihi quidem hoc facere ita certum ac deliberatum est, ut ipsa eius iurisiurandi, quod paullo ante dixi, religione ad id me adstrictum arbitrer. Cum alias si quid possim, illud totum vobis, Ciues carissimi, deberi iudico; tum hunc ipsum magistratum non ideo mihi datum noui, ut ego sim honoratior; sed ut quantum potero pro vestris commodis bene illum gerendo elaborem.

Non tantum ratio huius diei statutis Academiae generalibus descripta, sed ipse ille sensus ciuilis, quem in me esse mihi sum conscius, facit, ut commendem vobis leges, ab Augustissimi conditoris nostri consilio

lio sapientissimo scriptas, vt certissimam rationem felicitatis aut impetrandae, aut certe non impediendae. Age, Vir Nobilissime, qui Illustris ICTorum ordinis acta curas, summam legum huic praestantissimae ciuium, qui te circumstabunt, coronae recita.

L E G E S.

Hae sunt, Ciues optimi, non tam leges poenifancitae (quanquam omnino malis etiam poenarum metu illae terribiles) quam munimentum vestrae ipsorum incolumitati paratum, quam via, qua incommoda euitetis aetati vestrae insidiantia, qua ad felicitatem veram perueniatis. Harum ego me legum custodem, ministrum, seruum profiteor: his saluis et nullius audacia vel maleficio violatis, salui vos eritis, salua erit haec Academia, florebunt ciuitates, in quas virtutes aliquando vestras adferetis, in quibus collectum hic praeclarum rei gerendae instrumentum explicabitis.

Te vero, Aeterne Pater, supplex veneror, vti hunc diem et hunc magistratum auspiciatissimum esse huic populo, huic literatae ciuitati, numine Tuo iubeas. Serua, Domine, regem nostrum, Defensorem fidei, perfidiae et federum ruptorum vindicem: da illi vitam longam, felices exercitus, classes victrices, fideles populos, domum beatam et quaecunque maximo sapientissimoque regi precari fas est.

Complectere fauore tuo, et spiritu tuo imple sanctum Augustissimi Regis nostri consilium, et Illustri-

** 4

simum

sumum praesertim curatorem nostrum omni felicitate cumula. Iuventutem hanc, amorem et curam nostram, spem alterius saeculi, eo ipse spiritu anima, quo ad patrias quisque suas ornandas procurandamque populorum felicitatem incitentur, hoc ipso nomine felicissimi, quod felices praestent quamplurimos. Urbem hanc denique, placidum et salubre hospitium nostrum, tuere, et ab omni calamitate intactam praesta, ut omnes intelligant, ab Academia Georgia Augusta non illustratam modo, sed multis partibus beatiorum factam esse Gottingam.

Serua, Domine, regem nostrum! Serua Academiam hanc! et hoc nobis omnibus unicum maximum tribue, ut tui sanctissimi nominis gloriam per interminabilia saecula celebrare laeti beatique possimus.

II.

INVITATIO

AD NATALEM VI.

ACAD. G. A.

CELEBRANDVM.

Quid est, Ciues Carissimi, quod generalia artium pariter ac virtutum praecepta facile adeo capiunt atque admittunt homines; cum ad usum illorum et actum ventum est, laborant, haerent, et non multum ab illa disciplina adiuvantur? Redite cogitatione ad puerilia doctrinarum elementa. Literarum singularum vim mox norunt pueri: iungere expedite syllabas et voces post longam demum exercitationem condiscunt. Totius Grammaticae, et quidquid ad eam refertur, eadem plane ratio est. Rationalis initia doctrinae cum discimus, facilia omnia videntur, expedita, dubitatione carentia. In ipso porro usu ratiocinandi et aliud ex alio colligendi quantum peccetur, nullum maius indicium habemus, quam perpetuas illas creberrimasque hominum etiam eruditorum, etiam Logicorum, de rebus fere omnibus inter se dissensiones. Nusquam illud magis apparet, quam in praeclara illa de moribus philosophia. Satis hic, si non in sumtis, et his, quae vocantur prin-

** 5

cipia,

26 II. INVITATIO AD NATALEM VI.

cipia, certe in conclusis conueniunt doctores. Facile ea qui discunt arripiunt; sed adeo difficile est praescripta illa philosophiae sequi et vita exprimere, ut si usquam, hic profecto appareat, quam parum a generalium praeceptorum cognitione adiumenti sit, ad quamcumque vel artem vel virtutem: et quam sit multo facilius, solo usu et assuefactione sine praeceptis, quam praeceptis praestantissimis, sed solis, ab usu destitutis, virtutem ullam aut artem earum, quas diximus, (reliquarum autem par est ratio,) consequi. Quae igitur huius dissensionis causa est? Quidni illam reetricem mentis nostrae partem e vestigio sequuntur et voluntas, et facultates corporis? Felix quidem futurum erat, ut videtur, hominum genus, si res ita haberet. Nempe non ita est gubernator aut auriga animus, ut arbitrio suo statim cum clauo nauem prout collibitum est circumagat, ut audiat semper currus habenas. Refractarius et duri oris equus est, vel potius grex ferocientium, iunctorum quidem ad vnum iugum, sed in diuersas partes tendentium, quem animus noster, praeclarus auriga, non frenis aut lupatis semper, sed saepe tenui filo regit; a quo trahitur, distrahitur, rapitur in abrupta. Nauis est rimarum plena, velis laceratis, rudentibus putribus, antennis diffractis, gubernaculo ipso non satis firmo et male haerenti; quam venti horribiles tempestatesque sonorae circumagunt, et suo cum gubernatore nunc in hos, nunc in scopulos alios impellunt. Igitur non praeceptis illis generalibus, sed aliis plane rebus opus est, ut currus, ut nauis illa regatur. Hic non propositum nobis est illas res declarare; sed hoc monemus, interdum euenire, ut non tantum non fiat, quod

quod praecepta illa praeclara suggerunt, sed vt ille rector animus mutet sententias priores sanas, veras, assumat contrarias: vt cui Grammaticam regulam sequi difficile est, is rideat Grammaticos; vt omnem morum philosophiam vanitatis postulet, qui propter cupiditates suas aegre fert eam sibi magistratam instare. Sic iniustitiam et perfidiam tandem laudare sustinuerunt quidam tyrannico ingenio homines, non quo non aliter edocti essent, aliter bene subductis rationibus sentirent: sed ne ipsos damnarent virorum sapientium sententiae, sententias illis contrarias opposuere. Ferri etiam hoc poterat, etsi est intolerabile. At illud importunitatem fere omnem superat, quod inuenti sunt parasiti quidam tyrannorum, qui quod illi agerent, quod se agere omni modo dissimularent, aperte auderent defendere, eaque ipsa ratione pudorem quoque, si quis illis restaret, excutere. Antiqua est illa labes et turpitudine hominum doctrina et philosophia male abutentium: quod vel illius apud PLATONEM * Thrasymachi exemplo constat, qui aperte iustum finit, quod potentiori utile sit: et tuetur, iniusti hominis vitam praestare vitae iusti, iustitiam esse generosam stupiditatem, iniustitiam autem rem consilii plenam; prudentes et bonos viros illos, qui quod summum est in iniustitia affecuti, possint ciuitates, et gentes integras in potestatem redigere. Non putamus facturum

* De Rep. I. p. 418. C. τὸ δίκαιον ἐστὶ τὸ τῷ κρείττονος συμφέρον. Mox, τὸν τῷ ἀδίκῃ βίον κρείττω, ἢ τὸν τῷ δίκαιῳ. Et E, δικαιοσύνην πᾶν γενναίαν εὐθεῖαν· τὴν ἀδικίαν εὐβελίαν. Et F, Φρόνεμοι δοκῶσιν εἶναι καὶ ἀγαθοὶ οἱ ἀδικοί, ὅγε τελείως οἱοὶ τε ἀδικεῖν, πόλλεις τε καὶ ἔθνη δυνάμενοι ἀνθρώπων ὑφ' ἑαυτὰς ποιεῖσθαι.

28 II. INVITATIO AD NATALEM VI.

rum fuisse Platonem, ut tales personas induceret in dialogos suos, eosque confutandos Socrati traderet, nisi fuissent inter sophistas illius aetatis, qui ad istum modum in scholis, et circulis iuuenum, disputarent. Plura non addimus, neque enim historiam improbae illius stultitiae scribimus *. Stultitiae, inquam. Vafri enim principes non ignorant, exosam esse naturaliter hominibus iniustitiam perfidiamque, ac proinde hoc ipso nomine noxiam, prudenter igitur, et quanta maxima opera potest dissimulandam: cum virtutis, iustitiae, fidei, ipsa quoque species profit vel ad hoc ipsum, ut falli facilius et circumueniri homines queant. Quod autem fuere, qui dicerent, speciem iustitiae ac fidei prodesse, rem ipsam nocere, optabile igitur esse, ut videantur boni viri principes; ut sint, nihil opus, quin alienum esse et noxium: illi sapientia sua etiam speciem, quam ita laudant, iustitiae sibi ademere. Quis enim iustum, bonum, fidelem existimabit eum, quem ita putet animum induxisse? Quae cum ita sint, nondum, credo, ad illam comicorum lenonum impuritatem impudentiamque processit aliquis magnorum principum, ut publice, non inter nequitiae sodales, sed edicto, ut hoc utar, proposito, se iniustum, perfidum, fedifragum profiteretur. Nam si qui etiam tales sint, tamen, ut illi apud CICERONEM ** Philosophi, *ea dicunt, quae non sentiunt, utque vestitum, sic sententiam habent aliam domesticam, aliam forensem.* Quare qui sapiunt principes, siue iusti

* Aurem hic sibi velli patietur Herm. Sam. REIMARVS, vir doctissimus, de promisso olim Machiauellisno ante Machiauellum.

** De Fin. 2, 24.

iusti ipsi sint et fidei cultores. siue aliter animati, impietatis illos et immanitatis Doctores, modo sint tales vsquam, odisse debent et amoliri, ne videantur illorum praeceptis obsequi, eoque ipso fidem sibi detrahant, eleuent promissorum suorum auctoritatem. Si quid enim profuit ad fines proferendos, aut augendum alia ratione imperium, perfidia; profuit cum lateret, et quamcunque iustitiae speciem indueret: execrabilis est, et vim suam, quae in fallendo et circumueniendo inest, amittit, vel solis armorum viribus sustinetur, cum primum tegi, pingi, dissimulari desinit. Neque enim profecto tam patientes videntur esse homines, reges in primis, principes, et populorum suorum rectores, ut professae nimis perfidiae vel hominem, vel imperium, ad federa et pactiones admittant; ut non consociatis opibus tanquam ad incendium omnibus imminens restringendum, aut ad noxiam omnibus bestiam conficiendam, concurrant. Quidquid est de *bello* illo quod *punitium* vocant iuris naturae et gentium doctores: sanctum profecto et pium illud bellum fuerit, quo ad conatus perfidi impudenter et extra omnem excusationem vel regis vel populi opprimendos, aut frangendas opes, concurrant omnes, non modo periculo proximi, sed etiam ad quos paullo post impotentem ille dominationem possit extendere. Aut egregie fallimur, aut intelligit hodie Europa, esse regnum quoddam, cuius in operosa licet dissimulatione, et magna praedicatione fidei ac iustitiae, non procul ab illo, quem modo diximus gradu absit iniustitia ac perfidia: intelligit, premendam esse, quae hodie offertur occasionem, redigendi ad me-

30 II. INVITATIO AD NATALEM VI.

mediocres et iustos terminos gentem, quam federa adhuc nulla coërcere potuerunt. Magna sane res, salutâris, speramus, non ad hoc modo futura, vt paratam sibi seruitutem, intentatas catenas, bella certe ex bellis seminata, hic orbis noster effugiat: sed in vniuersum vti iustitiam et fidem maioris facere in posterum magni quidam mortales discant. Haec tanta res, attentione vestra etiam, Ciues, dignissima, argumentum nobis erit, oratione sollemni natalem sextum huius Academiae ab inauguratione illius celebraturis. Quam disertam vobis orationem spondemus, si non male FABIVS*, *Nec quidquam non diserte quod honeste dicitur.* Hoc sollemne, cum etiam Doctoralium ornamentorum collatio ab Excellentissimo Medico pariter et Philosopho, IO. ANDREA SEGNERO, Collega nostro, et Londinensis Academiae Sodali, peragenda; itemque Germanicum carmen a nobilis ingenii ac doctrinae iuvene, IVSTO MOESERO Osnabrugensi, Germanicae apud nos Societatis non vltimo decore, recitandum, condecoratura sint: tanto magis sperare possumus, suam illi celebritatem, honorem suum, non defuturum. Conuenite igitur, Ciues Carissimi a. d. XVII. Septembris hora ipsa decima, in Collegii nostri aedes, et pompam inde nobiscum in Paullinam aedem deducite, sacrum vestra amabili modestia ornate, tum Ambrosiano hymno religiose canendo gratias Conseruatori Deo nobiscum agite, quod praeter caetera beneficia hoc anno collata in hanc sapientiae et virtutis (sic quidem iussit noster Conditor, sic nos connitimur) officinam atque arma-

* QVINCTIL. 12, 1, 30.

mentarium, incolumem summa inter pericula, cum digno tanto patre filio, (ampliusne aliquid ad laudem Celsissimi principis dici potest?) praestitit, successu, victoria, gloria cumulauit, suae inter nos maiestatis vicarium, FIDEIQUE impie ab aliis oppugnatae Defensorem magnanimum, qui inter tantos RECTOREM se nostrum MAGNIFICENTISSIMUM appellari non dedignatur: supplicate nobiscum Iouae Imperatori, vt faueat porro GEORGIO II. *Orbi quietem, saeculo pacem suo* * pariter et futuris, cum augustissimi capitis sui periculo paranti: supplicate, vt haec Academia destinatis sapientissimi principis respondeat, vt inde prodeant boni viri, qui doctrinam, virtutem, fidem praesertim et iustitiam, tum studiose colant ipsi, tum suis quique ciuib. feliciter impertiant. P. P. a. d. XV. Septembr.

CICIDCCXXXIII.

* SENECA Octau. pag. 475.

III. ORA-

III.

ORATIO
DE
GEORGIO II.
DEFENSORE FIDEI AMABILI
HABITA
IN ANNIVERSARIIS SACRIS
ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
A. D. XVII. SEP. A. CIO CC XXXIII.

Academiae Georgiae Augustae
Venerandi Patres, Hospites Honorandi,
Tuque
Voluptas et cura nostra vnica Generosissimorum Nobilissimorumque iuuenum amabilis concio.

Nonus iam annus exit, ex quo nondum nos quidem in hac aede, quae tum maiore parte sui armamentarium erat, atque horreum, non in adiunctis illi auditoriis, quae tum nondum erant perfecta, conueniebamus; in hanc tamen urbem colligi coepimus noui colligi, noui ciues literariae vniuersitatis. Sex ipsi hodie anni sunt, quod collecta & condita triennio illo

III. ORAT. DE. GEORG. II. DEFENS. FIDEI. 33

illo primo Academia primum in lucem quasi sollemni pompa prodiit, et splendide nata est.

Innumerabilia per hosce annos diuinae in nos prouidentiae, beneficentiae regiae, paternae Maecenatis nostri indulgentiae, specimina exstiterunt. Natalem tamen nondum celebrauimus, qui tantam gratulandi materiem nobis praebuerit, qui ita valide Musas excitarit nostras ad hoc agendum, quod tum ante aliquando, tum inter ipsa inauguralia sacra, illarum ego sacerdos atque interpres promittere memini.

Nihil quidem ad solam praedicationem hominum refert GEORGIVS II. Rex ac Pater noster Augustissimus, cui suus animus, sua conscientia, amplum satis theatrum est, et omnibus Olympiae celebritatibus, triumphis omnibus splendidius. Sed nostrum tamen est officii nostri meminisse, et hoc ipso obeundo publicae quoque rei seruire.

Musas Iouis filias faciunt poëtae, et primum illis opus assignant, ut patrem suum suorum carminum suauitate celebrent. Georgia Augusta hoc ipso suo nomine patrem suum praefert. Hunc laudare hunc festis celebrare vocibus, officium illius et felicitas est.

Nihil non laudandum cogitat, instituit, efficit GEORGIVS; sed nescio quo modo hoc bellicae res habent peculiare, uti splendidiorem, plenior, et magis aures animosque hominum explentem laudibus materiem praebeant. Est nempe hoc, AA. in ipsis naturae nostrae rationibus fundatum, ut quae res sensus nostros feriunt et vehementer commouent, illae etiam ad commemorandum laudandumque plenius aliquid habeant et sonantius: cum virtus alia, et quae

animo

animo tantum cernentur, afficiant illa quidem eos, qui philosophando, mortem meditati, mentem seuocare a corpore et sensibus, longo usu didicere; reliquorum autem et sensum et intelligentiam praeteruehantur.

Quae cum ita sint, AA. eo maiore fiducia hodie illud suggestum conscendi, quod Academiae huic, hoc natali die suo, gratulari non modo possum saluum et incolumem patrem suum, et Rectorem Magnificentissimum; sed gratulari possum patrem suum Defensorem fidei magnanimum, Patrem atque Imperatorem exercitus, quo nullus vel praestantior fuit exercitus, vel meliorem causam defendit, felicem, triumphatorem adhuc in praelio; et si causae bonitas, si virtus, si sapientia praestat victoriam, si Deus amat Germaniam et Europam, belli etiam totius triumphatorem.

Quid ergo natali die suo potius agat Academia tua, GEORGI Pater indulgentissime, quam ut sibi te Patrem suum, te, Pater, saeculo gratuletur, uti laudet GEORGIUM II. *defensorem fidei amabilem.*

Non hoc quidem agemus AA. mercedem uti persoluamus optimo Principi, quod ridiculum pene consilium fuerit; cum ille non a paucis et obscuris quibusdam, sui praeterea beneficii hominibus, sed a consentiente omnium, quae post nos erunt, saeculorum praedicatione, animi illius vere regii, et susceptae fortiter adeo pro fide propugnationis praemia sit reportaturus: sed ita defensorem fidei laudabimus, ut studeamus hanc iuventutem propositis GEORGII laudibus ad amandum talem tantumque principem incitare, hoc est bonos civis reddere.

In

In hoc enim profecto boni ciuis numeros aliquis impleat facillime, illum si principem vere amet, illi placere in omni actu vitae studeat, qui sit nostri GEORGII quam simillimus.

Conabimur ipsius, quae GEORGIVM ita amabilem reddit, virtutis amore inflammare hos ciues nunc nostros, in hoc velut seminario reip. laeta incrementa capientes, mox publicae felicitatis, imple omen Deus! administratos.

Nempe id ipsum quoque in muneribus, quibus immortaliter de patria tua mereris, GEORGI, Pater Patriae, numerabitur, si tuae virtutis laudibus ad illius imitationem, et persequenda velut vestigia tua, excitari se generosi sanguinis ac pectoris adolescentes patiantur.

Felicissimum equidem hunc diem, meque ipsum haud mediocriter fortunatum iudicabo, si quid illius propositi hac oratione consequi mihi contingat; si GEORGIVM II. *Defensorem fidei amabilem* ita possim vobis AA. effingere, vt illa imago animis insinuata atque impressa vestris, vos quoque non admiratores modo GEORGII, (tales enim etiam hostes sunt et inuiti) faciat; sed pro suis quemque rationibus fidei ipsos quoque defensores.

Verum altius paullo exordiendum est.

Finem bonorum, quae petuntur ab illa imperantium et parentium, ab illa hominum legibus et iure inter se deuinctorum, quos ciues appellamus, societate, summum igitur vnus cuiusque ciuitatis bonum esse pacem, satis constat: pacem, inquam, hoc est otium cum dignitate, quietam rerum facultatumque suarum omnium possessionem, et vsum a nemine tur-

*** 2

bandum,

bandum, vti et suo arbitratu suis quisque bonis frui, et ius suum consequi, et locum, atque omnem dignitatem suam in re publica tueri possit. Quod quale sit et quantum bonum, tum demum intelligitur, cum vel externus hostis turbare, agere, ferre, vrere, vastare coepit omnia; vel ciuilis discordia, abruptis legum vinculis, conculcata imperantium aut magistratus auctoritate, summa imis miscet.

Cogitemus, AA. quoniam libera mens est, et imagines ipsa sibi quas vult potest effingere; cogitemus igitur conditionem rerum eam, vbi ad vim et armamentum sit vel inter ciues, vel inter vicinos populos, vbi culta nostro studio praedia occupent, diripiant, vastent, hostes; domus nostras, cum his, quae longa industria dominorum congesta sunt, diruant, flammis exurant; bibliothecas, thesauros omnis generis, suppellectilem, quod cuique carissimum est, disiiciant, corrumpant, auferant; caput et vitam petant denique, et fame, vulneribus, varioque cruciatu vexent, et aut in miseram seruitutem homines abripiant, aut plane ipsa vita crudelissime priuent. Obsessae vrbis misérias cogitemus, et quae de Hierosolymis audimus quotannis, nuper de Praga legimus, ita referamus ad animum nostrum, vt iis nos velut interferamus medios, et quid nobis animi futurum sit, si eum in locum adducantur res nostrae, reputemus. Tum subito restitutam ex tantis malis pacem, velut ex maxima procella, et naufragii praesentis metu serenitatem, animis proponamus. Sic fortasse rectius aureae pacis pretium intelligemus, sic laudabimus eam sapientiam, siue diuina ipsa fuerit, siue a Deo concessa hominibus, quae

quae collectis in ciuitates hominibus pacem suafit, et vnitis voluntatibus communem felicitatem procurare.

Iam vero, vt sunt hodie res hominum, fundamenta firmamentaue pacis sunt federa.

Non hic locus est, AA. de vafri hominis, Thomae Hobbesii sententia disputare, et quaerere, vtrum naturalis hominum conditio sit bellum, quo omnes ab omnibus oppugnentur, repugnent omnes omnibus? quod qui affirmant, multum pro dolor! praesidii ornandae sententiae suae in historia omnis aevi, in his quae videmus, audimus, legimus quotidie; inueniunt. Illud norunt, qui attendere animum rebus, quae geruntur, voluere, quae hodie pacem inter se obseruant gentes vicinae, (earum enim, quae longis terrarum mariumue spatiis diuisae sunt, migrationes, et orientia inde bella, obsoleuisse iam videntur) eas federe quodam inter se et pactioibus contineri: eorumque federum non illam modo vim esse, vt neuter populus alteri noceat, sed vt nemo alius temere eum laedere populum ausit, qui federe sibi adiunctum habeat alium, aut plures adeo, quorum viribus ad suas opes adiunctis repellere quoscunque insultus atque impetus possit.

Quod ergo singulis hominibus praestat ciuitas, vt, singulorum vel paucorum ab iniuriis tuti, ius ac dignitatem retinere suam possint, illud federibus debent populi, quorum beneficio in maiorem veluti ciuitatem coaliti, nullam vim, iniuriam nullam coniuratorum etiam hostium extimescant.

Sed qui ciuitas, quid fedus, sine fide? id est, sine constantia agendi, praestandi, quod aucturum praestitutum te receperis. Ecquis enim quaecunque rem

*** 3

pri-

priuata[m] aut publicam contrahat cum eo, a quo fidem sibi non iri praestitum sciat? quis cuius esse ciuitatis eius optet, in qua nemo se fidei obligatum obstrictumque putet vinculis? quis fedus cum illo facere populo, a quo sperni, si ita expediat, federum religionem constet?

Neque est, quod quis nobis obuertat, nihil esse hoc saeculo, quin nihil fuisse omnibus saeculis perfidia et priuata et publica sollemnius; plenam esse historiam omnem, plenam vniuscuiusque nostrum memoriam, ruptae vel priuatorum scelere vel principum leuitate fidei: neque tamen deesse hodie, qui res contrahant, qui feriant federa. Scilicet ita perfidias illas memorant rerum gestarum conditores, vti ipsam perfidorum memoriam dehonestent, impiisque illorum Manibus velut sanguineas notas, et stigmata nunquam delenda inurant, ita memoriae, vel oculis adeo nostris obuersantur perfidi, vti sacros ac detestabiles sentiamus illos esse, vt ultra Indos et Garamantas velimus relegatos, vt caueamus nobis quantum possumus, ne, qui semel sefellit, cum eo quidquam seriae rei in posterum contrahamus.

Quod autem licet semel iterumque decepti, tamen vel priuatarum rerum vel publicarum conuentiones faciunt homines, illud indicat, superesse tamen in maiore generis nostri parte fidem, audere neminem dicere, se perfidum esse, nisi forte comicum lenonem, aut simili ex genere hominem; sperare bonos viros, eos quibuscum sibi negotium sit, sui fore similes, si quis sit fedifragus vel populus vel princeps, eorum sperari posteros vel successores meliores, eorum federibus firmamenta quaeri etiam alia.

Quid-

Quidquid denique est, quod de perfidia vel priuatorum hominum vel publica dici potest, illud omne potius, quam foeda, quam perniciosa ipsa sit, demonstrat, quam ut de pretio inaeestimabili virtutis, quam laedit perfidia, detrachere quidquam vel imminuere possit.

Quin quo plures sunt perfidi, quo plus per illos damni et molestiae rebus nostris infertur, quo difficilior illorum scelere vita est; tanto maioris faciamus Fidem, rem vnam sanctissimam, summi illam in ciuitate boni effrecticem, in Capitolio a Romanis iuxta Iouem collocatam merito, et colendam religiose inter cetera numina propositam.

Hanc colere semper bonum est, semper vtile, si, quid bonum, quid vtile sit, non pondere aeruginis, non iugeribus luti, non vesica metiamur, sed aequissima honestatis, quae veram semper vtilitatem sibi adiunctam habet, lance aestimemus.

Ac priuatam quidem fidem qui verbis eleuet, qui rideat religiose eam seruantes, qui perfidiam priuatorum prudentiam interpretetur, nescio an temere inueniamus: certe an serio profiteri quisquam sanus in tali secta nomen suum audeat, vehementer etiam atque etiam dubito. Ne lenones quidem et latrones, et si quid his potest esse turpius, excipiendos esse arbitror.

Qui fit igitur, AA. uti passim audiantur legantur eorum voces, qui fidem numerare in principum et regum, siue qui alii rerum publicarum gubernacula tenent, virtutibus detrectant? qui nescio quam deam Lauernam comminiscuntur, Rationem status vocant, per quam liceat regibus, quod nemo bonus vir sibi

4

licere

licere putat, mentiri, peierare, fallere. Horribile profecto et execrandum monstrum illa Ratio status, magistra illa improba, quae mendacia et periuria his persuadeat, quorum pectus Fidei sacrarium, quorum os oraculum nunquam fallax, quorum dextra Fidei ara esse debebat.

Si diligenter exquiras, quid tandem rei sit illa celebrata tantopere, et sancti numinis instar culta Status ratio; illud denique inuenies. Ratio status est (si Latine loqui vellent, aut possent, dicerent, e re publica est, cum salute rei publicae coniunctum est) ne imminuantur, contrahantur, retrove agantur fines regni, sed potius augeantur quantum potest, quacunque arte potest, ac protendantur. Qua in re ita insaniri videas, ut non iurata tantum fides violetur, de quo maxime hic agimus, sed flore ciuium, certe robustissima parte sobolis, priuetur totum regnum, ea causa, ut spatium agri adiiciatur, vastandum ipsum quoque et ante exhauriendum incolis, quam in potestatem noui domini transeat.

Dici non potest, quanta ea in re versetur insania. Tibi enim inter innumera beneficia, GEORGI, Pater indulgentissime, hoc debemus non postremum, quod licet tuo sub imperio viuentibus suis rem vnam quamque nominibus designare! Insania profecto est et verus furor in quem perfidi isti a suis magistris, non refutatione sed exilio dignis, impelluntur. Fidem, fœdera, iuris iurandi religionem violare licet, infinitos numero homines, hinc suos ciues, hinc alienos, in rapinas, vulnera, caedes, dare licet, ut augeatur ditio vnius alicuius mortalis, qui hoc debet suis ciuibus, ut publicam tranquillitatem tuendo vim et iniurias ab illis

lis defendat, felices beatosque omnes reddat: sed qui agat nihil aliud, quam ut pluribus imperet, futuris sua opera egregia infeliciores.

Pastores populorum esse reges, inter omnes non poetas modo conuenit, sed veram illam imaginem esse, quae conditionem regum recte declaret, nemo dubitat. Iam si quis pastor non hoc agat, ut quantus cunque suus grex est, illum in sana ducat pascua, abundantia pabuli et salubritate fecunditatem illius procuret, canibus illum a luporum grassatione et latrunculorum insidiis defendat; sed illud agat vnum, sua uti pascua extendat, limites terminosque moueat, ac pace vicinorum abrupta, ingentem canum multitudinem primo ouium suarum carne pascat, tum iis canibus vicinas oues pariter ac suas laceret, has praeterea conficiendas vicinorum canibus praebeat?

Fallor? an haec verissima imago fuerit eius regis, si quis illam Status rationem, illam falsi nominis utilitatem publicam, quae pestis potius et perniciies publica debebat appellari, a perfidis sibi hominibus, et religionis omnis expertibus, commendatam adamarit, fidem inter vana nomina ponat, reges federibus ludere ut pueros astragalis, vel dicat, vel ita se putare, rebus manifestis declaret.

Quamquam ipsos populorum rectores non tam accusandos putamus, quos vel mollities sua, educatorum vitio, aut scelere sodalium contracta, ab omni cura rei publicae ad voluptates solas conuertit; vel falsa quaedam, et prope dicam, puerilis gloriae imago infatuauit, et vertigine quadam velut ebrios afficit: non tam hos, inquam, accusandos putamus, quam illos execrandos, et coercendos suppliciis, si qui sint, quales

quales nulla non aetas fertur tulisse, doctores et magistri perfidiae: si sint de illa Laconis Archidami,* schola homines, aut Platonici Thrasymachi, aut Etrusci denique magistri vel genuini pulli, (de quo iam non disputamus) vel spurii: quorum nisi impiae voces corripissent animos principum, aut consilia illorum firmarent, plus valeret bonorum virorum auctoritas, sanctam fidem rebus omnibus anteuertentium, et frustra clamantium, vtile nihil esse, quod non sit idem honestum: noxias esse, quaecunque perfidia quaerantur, commoditates: quin perire, si res ita ferat, seruatō federe, et animam impendere fidei, satius esse, generique humano vtilius, quam partis perfidia sua tranquille et nemine extra turbante frui.

Obsoleta videtur, AA. quibusdam hominibus talis oratio, et declamationi puerili ex semiputridis quibusdam commentariis depromptae, quam virili orationi, inter viros habendae, similior. Verum in hoc ipso triumphamus hodie, et laetitiis omnibus incedimus, quod sententiam, diuinam illam per se, et dei inter homines vicariis ante omnes commendandam; sed impiorum hominum studiis ad cirratorum fere subsellia relegatam, quin hinc etiam, si quorundam conatus, si minus scelesti, inconsulti quidem certe, valent, et continuantur cuniculi, expellendam propediem: quod igitur hanc sententiam, de fide federum etiam magnis cum periculis et incommodis seruanda, immortalī exemplo Augustissimus Rex noster firmavit, defendit, sanxit; quod exemplum plus, ut speramus, apud eos qui nunc viuunt, et ad omnem posteritatem valebit, quam impudentium quorundam impietatis doctorum voculae.

Salue

* Apud PLUTARCH. Lacon. Apophth. p. 219. A.

Salve Pater patriae nostrae per te florentissime; salve trium regnorum Pater, quae illo te caritatis ac pietatis nomine aeternum venerabuntur; salve Pater eius Reginae, quae honos et gloria saeculi huius, admiratio futurorum, patre suo priuata cum esset, et hereditatis bona parte exuta ab his, qui federis lege tueri illam debebant, qui defensionem illam magnam mercede susceperant, tua, GEORGI, Rex inclute, fide, constantia, sapientia, tuis opibus, tua virtute, manu tua, quam fortitudine non minus quam fide ac liberalitate praestantem experitur, tui sanctissimi capitis periculo, tui corporis obiectu, tui filii, quem tui simillimum similis gloriae impetus ad immortalitatem nominis rapit, tui igitur filii vulnere et discrimine praesentissimo, defensa, seruata, restituta est: quae illud paternae necessitudinis nomen de te vsurpat lubentissime, et suis vsurpandum liberis posterisque commendabit.

Quis nostrum, AA. non cum sacro quodam horrore recordatur, quae nuper adeo rerum per Europam, Germaniam praesertim nostram, facies fuerit? Mortuus erat praeter spem et opinionem, celeri admodum facto atque tanto suis terribiliore, Imperator CAROLVS VI, qui quantum prouideri consilio ipsius potuit, caverat, vt Austriae domus opes nulla diuisione immutatae transmitterentur certa lege ad posteros, vt vnus in potestate cum essent, hinc propugnaculum praestarent aduersus Orientis tyrannos, hinc Borboniorum molitionibus, iugum Europae intentantium, opponerentur.

Cui rei cum ipsam domum Borboniam vel maxime repugnaturam, facile praeuideri posset; eam, tanquam voracem aliquam feram, placare interim boli satis magni-

gni obiectu visum est. Placuit pretium: auide correpta Lotharingia. Sed pro eo quod defendere testamentum Caroli, et sanctum illud fedus pragmaticae sanctionis conseruare debebat, alia omnia instituit, et quasi non ad tuendam Caroli filiam, sed ad euertendam regnis patriis coniuratum esset, ita frigide primum illam, cum opis promissae mentionem faceret, retinet, differt, circa literarum quarundam apices ac titulos tricatur: mox persona deposita totis pene regni viribus ereptum illi venit, quod iisdem viribus tuendum seruandumque sanctissime promiserat.

Quod enim dicant, promissam sanctionis pragmaticae tutelam intelligendam esse *saluo iure tertii*; quis ita hebes est, quin videat, tali exceptione nihil esse impudentius. Quid enim? Lotharingiamne daturus erat, genero et generi ereptam suo Carolus pro eiusmodi promisso, quod hac exceptione simpliciter omnem vim suam amitteret? Annon, qui sanctionem pragmaticam praestandam susceperet, illud ipsum eodem actu professi sunt, se non arbitrari, ius esse alicuius tertii? Nonne cuiuscunque demum illius tertii excludendi caussa totum negotium contractum est? Acuta gens, si DIs placet, Galli, qui tam capitale inuentum excogitarint! Hebetes Germani homines, et conuicio Gallico digni, qui tam praeclaram cautionem non viderint! Immo vero boni viri et sapientes, quibus ne in mentem quidem venire tam absurda tam impudens cauillatio potius quam exceptio potuit.

Scilicet aequae subtiliter excogitatum est illud alterum, cum dicerent, copias illas, quibus inundabant partim, partim obsidebant Germaniam, nihil hostile minari Reginae, auxiliares tantum esse principis federe sibi

con-

coniuncti. Verius dicat, si quis neutrius partis auxiliares dicat, vtriusque hostes, et Reginae, quam apertissimo crudelissimoque bello petebant, et eius Principis, qui non ita multo post, a praeclaris illis federatis se in fraudem inductum, variis modis proditum, suis fortunis excussum, suos autem ciues exhaustos, suas vrbes vastatas, intelliget. Parum enim profecto videt, (de his loquor, qui extra partes velut constituti nullo affectu, perturbatione nulla impediuntur) parum ergo videt, qui hoc non intelligit, illud actum ab acuta ad fraudem, ab inhiante summae rerum gente, mutuis vt se bellis attererent Austriacae hereditatis aemuli, ac facilem sapientibus vicinis, et praeclaris federum custodibus, opprimendorum vniuersorum facultatem darent.

Hoc spectabant tanti apparatus: hic sensus erat armorum Gallicorum: ad quem diuinandum non hario-latione longa aut subtilibus coniecturis opus est, sed attenta modo eorum, quae tum agebantur, consideratione. Ad haec obtinenda, non vires modo adhibitae, exercitibus maximis in limite collocatis, iis praesertim in locis, vbi terrore continendi erant, qui vel successorem Carolo satis potentem, et minime obnoxium illi regno, eligere, vel subsidia mittere ipsius filiae vel-
lent; omnia ita mature acta, administrata, peracta, quasi praeuisum esset fatum Caroli vigentis etiam, et longiorem vitam pollicentis: verum quidquid blanditiae gentis propriae, quidquid lingua politissima, quidquid homines ad placendum, persuadendum, fallendum nati atque instituti, quidquid redempti pretio rumor-um magnificorum geruli, breuiter dicam, quidquid artes Gallicae, quibus illam magnitudinem ab vno
alte-

alteroque saeculo debet, valent aut efficere possunt, illud omne omnibus in aulis adhibitum, omnia ita instituta et comparata promissionibus, minis, persuasionibus, ut vel sponte sua quiescerent, quibus eiusdem federis tutela iniuncta erat, vel metu concitatorum in se vicinorum a cura rerum externarum auocati, satis haberent, si ipsi retinere salutem possent, de Regina adiuvanda curam vel abicere cogerentur, vel certe differre.

Interim passim audiebantur legebanturque iactationes et gloriae de maiestate et sapientia Gallica, cuius providentia orbis reip. Germanicae, et Europae adeo, sine sanguine, sine strepitu, solo splendore et ventilatione armorum Gallicorum conuertendus esset. Nihil legi nisi Floridi nomen, et Bellinsulani, et Malliabosii. Senescere videbatur virtus Britannica, Belgica fides mussare, nihil virile audere, Germanica fortitudo sepulta plane videbatur. Iam de diuidenda Austriorum hereditate, velut herciscundae familiae iudicio in Gallico tribunali agi, iam assignare perfidus senex, et virtutis suae opinioni superstes, imperia, regna, regiones, his, qui comiter venerari maiestatem Gallicam possent.

Regina inter haec inuicto plane animo et vere regio nihil indignum se admittere, a Deo omnia, a se bonum animum, a federatis fidelibus pecuniam, pecuniam et milites a suis ciuibus, Hungaris praesertim eorumque vicinis, petere ac sumere. Nouerat Regina, quae hoc aetatis iam senilem ex historia prudentiam collegerat, caelesti providentia iam aliquoties perditas prope res Austriorum restitutas, ut profani etiam homines et parum religiosi dicere solerent, peculiarem deum esse, cui res Austriorum cordi sint, ut neque alienis consiliis opibusque, neque suis erroribus, aut perfidiis adeo dome-

domesticis pessum ire possint. Nouerat, GEORGIUM II. non inter titulos modo hereditatis iure ad se delatos usurpare nomen Defensoris fidei, sed promissorum pactorumque fidem sanctam putare, et pro illa defendenda nihil non audere suscipere. Nouerat, Belgarum ciuitates etiam fide et federum religione seruanda hanc ipsam magnitudinem esse consecutas, et ad hunc diem seruare.

Neque vero fefellit sapientissimam, magnanimam, piam Reginam haec persuasio. Intercessit enim, et opposuit se triumphanti, et gloriacionibus suis caelum petenti perfidiae diuina iustitia, vindex superbiae, federum ruptorum vltrix, et ad fidei desertae, derisae, conculcatae defensionem quasi e somno breui euigilauit.

Quo infideliores erant, qui praemium ingens pro tuendo Caroli testamento acceperant, atque impudentiores, eo plura excitauit submisitque Caroli filiae Deus ad repellendam contundendamque perfidiam subsidia: in quibus vniuersa Europa, et quaecunque erit rerum gestarum curiosa posteritas, cum summa beniuolentia et laeta admiratione nostrum celebrabit *Defensorem fidei*: et a GEORGIO inde secundo, ipsiusque anno imperii felicissimi sexto decimo, non iam pontificiae adulationis nomen, non mercedem stricti in Lutherum cum gladio calami Henrico VIII. persolutam; sed titulum agnoscat fortissimo Regi debitum tributumque, quod solus, mussantibus ceteris, vel arte Gallica per domesticas factiones suscitatosue hostes externos impeditis, non sine summo auitarum imperii sui regionum periculo, bello alio iam sat damnofo implicitus, variis modis in diuersam partem sollicitatus, fidem, fidem! reliquis rebus omnibus ante habuit, federatam reginam hinc vi pecuniae immensa adiuuit, hinc pactio-

ctionibus interpositis a maiori liberauit periculo, tum magnis exercitibus et omni apparatu bellico trans mare traiectis, per ingentes terrarum tractus cum obuiam missis a Carolo Lotharingo, ad Scipionum, Caesarum, Eugeniorum gloriam magnis passibus grassante, cohortibus copias iunxit.

Ipse, ipse Rex Augustissimus, qui iam adolescens ea bellicae virtutis specimina dederat, vt minime metuendum esset, ne hanc regio, qui ipsum circumdat, choro defuisse aliquando dicat historia: hac aetate, hac rei militaris inolita nomini ipsius gloria, tamen ipse non auspicia modo, sed ductum etiam exercitui e Britannia et Germania sua collecto accommodauit, praesens ipse animauit suos, et bona spe rei bene gerendae, et pudore in oculis tanti arbitri ignauum quidquam in se admitendi, et aemulatione tanto placendi remuneratori virtutis, impleuit suos, suos autem mox fecerat, vt virtutis fama, sic regia vere humanitate, comitate, liberalitate, omnes etiam non suos. *Bonorum* quidem qui vbique sunt *virorum regem* iure GEORGIVM nostrum vocaueris. Sola iam praesentia tua, GEORGI II. pater vt patriae sic exercituum, immortaliter nobis care, plus in exercitu, quem ducis, efficiebat, quam decies mille fortissimorum militum supplementa. Adductus etiam est GVILIELMVS AVGVSTVS tuus, spirans illa virtutum regiarum, hoc est tuarum, imago, alterum quasi pignus, vnde omnes intelligant, quantum pro fidei defensione possis.

Sed non satis habuit, AA. repetamus enim memoria, quod liberis posterisque, quicunque erunt, nostris admirandum praedicandumque commendabimus; non satis ergo habuit Augustissimus Rex noster adesse, praesens

sens ipse imperio regere exercitum, fidei sub ipsius auspiciis defensorem, ultorem perfidiae. Militis etiam non detrectavit munia.

Viderunt in Dettingensi praelio, astute satis, et pro ingenio, quo valent hostes fidei, instituto, GEORGIVM nostrum Britanni sui, viderunt sui Saxones, Hungari et Austrii viderunt, periculosissimis in locis animo praesenti ac tranquillo versantem, et quid facto opus esset imperantem, cum tanta circa illum vis ferreorum globorum horribili et mortifero cum stridore volaret et caderet, vt sacrum et augustissimum caput, cui parcere alias etiam hostes per bellicae humanitatis rationem solent, nouo barbariei ac perfidiae genere, studio ac dedita opera peti videretur. Viderunt filium Regis, quem ardens iuuenili in sanguine virtus raperet in ipsa pericula, cum femur glande plumbea traiectum haberet, non nisi tarde praelio excedere, nec prius alligandum vulnus praebere medicis, quam captiuo hosti, quem grauius quam se vulneratum, magis indigum opis putabat, prospectum esset. Viderunt patrem augustissimum, cum interroganti dictum esset, ossa videri integra, paucis verbis macte virtute et bono animo esse iubere filium, et imperatoris ad officium statim redire.

O dignum te tanto patre, Serenissime dux Cumberlandiae! felicem te hoc filio, tuae virtutis aemulo, GEORGI Rex Augustissime! Te, regie iuuenis, adhuc vnus quisque gressus virtutis in Dettingensi praelio demonstratae et probatae admonuit, et aliquamdiu admonebit. Tuum, fortunate pater, quoties talem tantumque filium intuebere, pectus pertentabit tacitum illud quidem, sed non ideo minus dulce gaudium.

Salue pater, salue rex bonorum virorum, salue fidei

defen-

defensor. religiosissime, fortissime, felicissime, et quod tam laetis auspiciis tam diuinis coepisti facere, vt liberata Europa a summo seruitutis, ad quam per extrema malorum aditus parabatur, periculo, fidem et federum religionem commendes et huic saeculo, et quaecunque post futura sunt, illud fauente porro caelesti prouidentia feliciter perfice.

Patiamini, quaeso, AA. vt apud vos profitear; quod mihi crediturum spero, vt quisque vel est vir optimus, vel me paullo propius nouit, quod non commemorarem, nisi inter vos quoque sperarem esse plures eadem mente praeditos; quam mentem, si possem pluribus etiam inspirarem, et vtinam vel ad hoc solum, hac sola hora mihi suppetat eloquentia, vt inspirare possim omnibus. Hoc ergo profiteor apud vos, et sub religiosissimi iurisiurandi fide confirmo, me delectari quidem vehementer, vti nunc se res habet, liberatam esse patriam nostram ab insolentissimis hostibus, quorum vel iactationes et superbias audire et legere mortis instar est; saluum; gloria immortalis auctum esse, Augustissimum cum Celsissimo filio suo Regem nostrum, honestissimae pacis ex iustissimo bello spem imminere: his, inquam, rebus vehementer commoueor, gratulorque ex animo suam optimo regum gloriam, suam fortissimo principi cicatricem, quam multis aureorum millibus sibi emturi quidam, si possent, videntur; gratulor otii et dignitatis spem bonam Germaniae, huic praesertim patriae nostrae, et in his omnibus a boni ciuis officio nunquam recedam.

Sed hoc, AA. hoc maxime gaudeo, hoc laetor vnice, hoc praesertim nomine immortales Iouae Imperatori gratias decerno, quod egregium ad omnem consequentis temporis perpetuitatem monumentum exstare voluit

luit defensae suo numine fidei, perfidiae autem iam triumphantis, iam pacana canentis, confusae atque reiectae; immiscentisque se rebus humanis, easque sapientissimo arbitrio gubernantis, providentiae adeo clarum dedit specimen, ut qui illam videre se neget, ille non luscitosum, sed caecum, non hebetem, sed plane furiosum se profiteatur.

Perge quaeso, Pater, tueri tuam inter homines maiestatem, et ita saue servatori nostro, ac fidei defensori GEORGIO, tuo instinctu excitato, tuo spiritu animato, tuam causam, tuum opus agentis, tuam gloriam amplificanti, uti exemplum hoc habeant posterum memorabile, ingens, non infitiandum, nihil valere astum, dolos, perfidiam, opes omnes, contra tuam sapientiam ac potentiam, quoties tibi videatur superbiam deprimere, tueri innocentiam, fidem defendere.

Discant, quaesumus, Pater, progressu huius belli et exitu, rerum humanarum sub te arbitri, fidem servare, non temerare religionem federum, discant, tuo se imperio, tuae manui obnoxios, subito deprimi, deturbari a fastigio se suo posse, ubi primum tu punire illorum vel superbiam vel perfidiam decreueris.

Da GEORGIO nostro animum tua virtute inuictum, robur corporis animi magni conatibus respondens, consilia salutaria, exercitus fideles, domum florentem, regna pacata, et quaecunque magni et digni immortalitate principis vota sunt.

Nobis da, Domine, te agnoscere, tua virtute sapientibus esse ac beatis, te dum hac in statione sumus, te per omnem aeternitatem celebrare.

Saluum fac, Domine, regem nostrum et domum regiam, fortuna consilium regium, serva hanc cum Academia civitatem.

**** 2

IV.

IV.

ACTIO DEPONENDI
PRORECTORATVS.

*Magnifice Prorektor designate,
Spectabiles Decani,*

*Viri Summe Reuerendi, Illustres, Consultissimi, Expe-
rientissimi, Excellentissimi, Collegae, Patroni, Fautores
Honorandi, Doctores et Magistri Praenobilissimi,
Doctissimi, Hospites ornatissimi,*

*Tuque, amor et cura nostra, amabilis florentissimorum genere, vir-
tute, doctrina, iuuenum concio.*

Possum ergo redire ac loci huius atque diei interrup-
tam aliquantum ante hosce sex menses a meo an-
tecessore, verissimo huius Academiae decore, con-
suetudinem; possum laetus atque alacris repetere ani-
mo magistratus huius decursum; possum vota in hoc
ipso loco nuncupata eorum damnatus et conuictus per-
soluere.

Saluum habemus Augustissimum Regem nostrum
ex belli marisque periculis Britanniae suae redditum,
Defensorem fidei gloria cumulatam, populo suo carum,
ab utroque iam regni Senatu nouis rei bene ad liberta-
tem Europae stabiliendam gerendae praefidiis ornatum;
felicem patrem, focerum, auum; magnam et multipli-
cem gratulandi ciuibus atque amicis, inuidendi autem
hostibus materiem.

Habe-

Habemus pignus recens regiae beniuolentiae sacra manu signatum.

Habemus vniuersum Consilium in hac patria Germanica regium, et in eo Illustrissimum Maecenatem nostrum, incolumem, nobisque propitium. Habemus expletum feliciter locum Ordinarii in Conuentu Iuridico Praefidis, eo viro, a cuius doctrina, fide, iustitia, summa omnia merito exspectamus.

Habemus numerum nouorum ciuium tantum, quantum vlla adhuc hiems habuit, vt vanus fuerit metus, ne magnorum trium Academiae luminum vel mors vel discessus multos, quo minus adire ad nos vellent, deterreret.

Habemus Bibliothecam, instrumentum doctrinae omnis lautissimum, insignibus incrementis auctam mirifice.

Habemus illud praefertim magnum mortalitatis et honestae paupertatis solatium, aerarium constitutum viduis mulieribus et orbis eorum, qui stipendiis regis inuitati publico in hac Academia docendi munere funguntur, idque iis iam auctum regia indulgentia, benignitate summorum in re publica nostra ordinum, prouida laudatissimi Maecenatis nostri cura, opibus atque redditibus, vt certe a deformi et misera nimis paupertate frugalibus et modestis prospectum sit.

Haec ipsa aedes ornatio aliquantum, et redditu annuo auctior nos admonet, non retro sublapsas ire res nostras, sed bonis auctibus procedere.

Nondum dixi illud, in quo summum abeuntis magistratu Prorektoris gratulandi inesse argumentum arbitror; modestiam, et placidos mores vestros, Ciues carissimi; per quos mihi licuit plerumque ingenio meo

*** 3 obsequi,

obsequi, meis vti moribus; per quos non intumuit fiscus noster, vt in vitioso corpore lien, multis vestris: nummus quidem nullus, quo peccata vestra expiarentur, illi illatus est: pauci, quos aestus aliquis, a vino praesertim vel aliorum imperitia auctus, transuersos aliquantum rapuerat, verborum admonitionibus, pauciores alia molestia in ordinem redacti sunt.

Beatos vos, si ita semper regi, quam coërceri malo malitis: beatos, hac quidem parte, qui hoc magistratu fungentur in posterum, si eandem illis tenere rationem per vos liceat.*

Verum hoc, quidquid adhuc enumeravi felicitatis, et quidquid a me hic tacitum praeteritur, tuum, AETERNE PATER, munus est: tu tuae inter nos maiestatis vicarium tuo rexisti spiritu, manu tua protexisti, tua prouidentia felicem domi forisque praestitisti. Tibi debemus, quae per sapientes tam iusti tam mitis imperii administratos, per Curatorem adeo nostri amantem adeo prouidum, commode nobis publice et priuatim acciderunt. Tuae excubantis pro hac iuuentute curae beneficium est, quod nondum, ex quo condita est haec Academia, ciuili ea sanguine maculata est; quod plus hoc etiam semestri tempore leges, mores, adhortationes nostrae, quam paucorum vel petulantia vel impotentia valuerunt. Tuo igitur sanctissimo Numini aeternas his quoque de causis gratias merito decernimus, et te bene iuuantem nos per filium tuum, interminabilibus saeculis agemus.

Sed neque par est, eos hic silentio praetermittere, quorum egregia opera licuit nobis hanc prouinciam feliciter administrare. Totum hic vestrum, Venerandi Patres, ordinem laudare possum, et eo quoque nomine deuinctum me vobis omnibus profiteor.

Sed

Sed praeter caeteros gratiae vobis debentur, Collegae exoptatissimi, quorum in archiori concilio fideli et sapienti opera quotidie adiutus et subleuatus sum. Tibi in primis, Illustris AYRERE, et tibi, BOEHMERE consultissime, qui, ne a iuris et legum tramite, ne ab ordine iudiciorum aberrarem, intercessistis: qui nunquam bis vos de eadem re rogari, nunquam frustra expectari passi estis; nunquam ambiguo responso, nunquam cunctatione aut dilatione non necessaria actum rerum impediistis: concordis sententia, confederata fide, uti res geri feliciter expediri que posset, perfecistis. Gratias vobis hoc nomine ago habeoque maximas, et me totum in aere vestro esse profiteor: plenam mercedem vestra vobis virtus persoluet.

Nihil iam superest, nisi ut ad successorem ex lege regia a nobis designatum, et iam publica tabella vobis, Ciues, commendatum, virum suo munere, sua sapientia, suis moribus venerabilem, et suo vobis merito carum, transferam hunc honorem, quo dignissimus est, hanc potestatem, qua moderate et magna cum salute rei publicae utetur, hoc onus, cui ferendo multum me est aptior.

Huc escende, si videtur, MAGNE CRVSI, designate Prorektor Magnifice, et, quae optima sunt imperantium auspicia, obsequio legi regiae praestando magistratum hunc ingredi.

Ius iurandum, cuius tibi verba praeibit Amplissimus Academiae Secretarius, non nos illud quidem de tua fide, religione, iustitia, reddet quam sumus certiores: sed maiorem tibi addet rei recte et fortiter gerendae, contemnendique imperitorum aut iniquorum vobis fiduciam atque alacritatem.

IVS IVRANDVM.

Ita te Deus adiuvet, Prorektor Magnifice, et totum munus tuum ad publicam salutem gubernet!

Accipe iam, si videtur, hanc *purpuram*, quicum Augustissimus Rex noster, idemque Rector Magnificentissimus, suae nobis maiestatis tantum, quantum ad regendam hanc civitatem literatam opus est, impertit, tum eam, qua humeri vestiantur,

re-

56 IV. ACTIO DEPONENDI PRORECTOR.

regium gestamen, tum quæ capiti decus et honorem addit, et apicem tibi Academicæ dignitatis collatum significat.

Sed quo minus aliquis contemnere Scholasticum, imperium audeat, *sceptra* quoque nobis dedit Rex Augustissimus, quibus ipsum Regium nomen cum corona præfixum, sacra nos vice ius dicere, iubere, vetare, coërcere nocentes, indicat. Haec forti manu capeffe, Vir Magnifice; his ita vtere, vt tua sapientia dignum, vt huic ciuitati salutare erit.

Sanctarum *legum* nostrarum ipsos authenticos *codices*, tantoque proinde venerabiliores, tibi dari non ignoras, vt ministrum te et custodem legum, leges autem animam huius ciuitatis, qua salus illius et quasi vita contineatur, memineris.

Sigillum nostrum regiae maiestatis et ipsam impressam habet imaginem. Hoc tu fidem addes et firmamentum tuis et consilii tui decretis, tanto quidem cautius, quanto maiorem ipsa regis velut praesentis imago reuerentiam nobis debet incutere.

Habetis, Ciues, nouum Prorectorem, vt suis virtutibus, ita insignibus etiam potestatis suae magnifice exornatum.

Huic si quis honorem, reuerentiam, obsequium, negare auit, in ipsam regiam potestatem quin peccet, ipsa illa vos, quae videtis, insignia dubitare prohibent.

Cauebunt igitur quibus sana mens est, ne explicare omnem suam potestatem cogatur Prorector Magnificus; sed vt liberos, liberales, generosos, decet, liberaliter et virtutis amore potius, quam metu poenarum officium facient.

Iam tu, AETERNE PATER, fausta auspicia huius anni et huius magistratus nobis mitte; vitam, valetudinem, victoriam, pacem REGIS nostri; incolumitatem et felicitatem crescentem DOMVS REGIAE; CONSILII regii, CVRATORIS praefertim nostri, salutem et prosperitatem; inconcussam statum rei publicae; Academiae pariter et huius oppidi ciuium

securam placidamque, ex bonis moribus et felici

bonarum rerum copia, tranquillitatem.

V.

P R O G R A M M A

QVO COMMENDATVS

EST HIC

P R O R E C T O R A T V S .

QVOD PRIMO LOCO PONERE

OBLITI SVMVS

De verborum quorundam sensu disputare, et quibus nominibus quid significetur, accurate finire, philosophiae, nec ignobile illud, opus est; neque ad hoc tantum necessarium, vt vanae verborum concertationes euitentur nominibus diuersis eandem rem significantium, vel eodem diuersas res nomine intelligentium: sed ad illud quoque, quod multo propius cum moribus, hoc est, cum felicitate hominum coniunctum est, vt rite formatis quibusdam notionibus nominum ad mentes humanas potentissimorum, eas aut impellamus quo opus est, aut vnde noxa ostenditur reuocemus. Sunt, inquam, nomina ad mentes hominum potentissima, quibus illae non minus nonnunquam regi, incitari, reuocari posse videntur, quam animalia quaedam certis

***** 5

sonis

sonis, ne semper quidem articulatis, in diuersos motus antrorsum aut retro, in sinistram aut dextrorsum pelli flectique obseruamus. Talia sunt *pulchrum*, *foedum*, *pudor*, *felicitas*, *gloria*, *honor*, *rationabilis*, *fortis*, *ignauus*, *humanus*, *amicus* et id genus plura, quae in ore habent omnes, quibus bonam vitae partem regi vident, qui animum ad ea, quae geruntur paullo diligentius attendunt. Quod enim sibi *gloriae* esse, vt hoc primum vtamur, putauit aliquis, cui *pulcherrimum* rerum humanarum esse *gloriam*, semel firmiter persuasum fuerit, illud per tela et ignes petet, ab illo persequendo nullus ipsum nec praesentissimi periculi metus reuocabit. Sed de *gloria* et *pudore* peculiaribus scriptionibus ex hoc loco iam disputatum est. Illud satis apparet, immane quantum referre, quas talium nominum notiones animo informauerit aetas mollior, quas cum annis firmatas toto vitae actu sequatur: quippe quae ipsa morte potentiores sint, quam oppetere saepe malint homines, quam aduersum aliquid illis notionibus in se admittere. Quare operae pretium est quam quod maxime, et inter summa sapientiae opera ponendum, si quis illud genus verborum et recte intelligat, et vti illo e re sua et publica possit: in primis optabile est illud agi ab omnibus, qui eius rei facultatem habent, vt mature prima aetas veris imbuatur et quasi inolescatur verborum illius generis notionibus. Fac enim a teneris inde vnguiculis ita assuesfactum aliquem et perductum ad adolescentiam, vt καλὸν illud, *pulchrum* illud et honestum, illud per se amabile et appetendum, in vera virtute col-

collocet; non temere ille *foedum* quidquam in se admittet, vir tota vita honestus et utilis patriae erit. Sed pone alium ita institutum, ut licere sibi, quin praeceptum sibi a natura putet, quidquid sibi utile iudicet, porro utilitatem praesenti lucro, fructu voluptatis, impunitate, et similibus rebus metiatur: hominem habebis, quem praesentium metus poenarum aut utilitatis quaedam obiecta species, forte intra cancellos quosdam contineat, modestumque et tractabilem aliquatenus reddat, sed quem neque ciuem vir sapiens, neque vicinum, neque amicum, multo minus magistratum aut regem adeo habere velit. In praesenti notionem explicabimus, cuius magnam vim, magnam, si recte formetur, utilitatem esse arbitramur. *Sensum ciuilem* et *spiritum publicum* declarabimus ab illa *πατριδοφιλία*, et *patriae amore*, quo veteres fere vtuntur, quantum ad effectus certe, non diuersum. *Sensus*, ut ab hac incipiamus, nobis dicitur cum mutis animalibus communis, quo nomine eas solemus mutationes comprehendere, quae a corpore, vel in corpore certe, nostro oriuntur, in quantum aliquid inde ad animum etiam peruenire, vel certe cum animi quacunque mutatione, coniunctum esse intelligimus. Vix autem contingit vnquam, ut non vel iucundi vel molesti perceptio adiuncta sit; nec potest fieri, ut quod iucundum sentiamus, illud eodem actu non et appetamus, et contra ea auersemur molesta. Sic amplificato paulatim ac dilatato intellectu factum est, ut *sensus* ea, quae diximus, comprehendat omnia, atque totum illud, quod *Φρόνημα* Graeci dicunt, indicet, totam
animi

animi affectionem, intelligentia et voluntate constantem, quae a corporis motibus orta, cum iis certe artissime copulata, ipsum quoque sibi habeat consentiens; motum sanguinis, ut hoc utamur, dilatantis se et velut appetentis ea quae placent, a contrariis contrario se motu remouentis. *Ciuilem* porro dicimus, (ut humanum qui se et alios esse homines cogitat) qui et se ciuem esse meminit, ciuiumque adeo officiis obligatum, cum fruatur commodis; et alios esse ciues, eodem proinde iure gaudentes, et aequa lege sic tractandos, ut quae ab ipsis exspectamus, ea ipsi, si res ita ferat, vltro illis tribuamus. Ciues iungunt vires animi et corporis ad communem felicitatem quaerendam. Igitur qui semper cogitat, se esse ciuem, et alios suos esse ciues, qui serio vult se bonum ciuem esse, ille ciuilis est. *Sensus* adeo *ciuilis* est eius, qui in omni actu vitae ea cogitat, vult, efficere studet, quae ciuibus suis, id est, ciuitati toti profunt, et ad illius felicitatem pertinent. Hunc porro *sensum ciuilem* aurae si compares leni, quae vno perpetuoque tenore pulmones inflet; quem *Spiritum publicum* dicamus, melius forte patebit. Is nempe maiores quosdam impetus habet. Animaduersum est, qui affectu quocunque concitarentur, vel magno conatu aliquid agerent, in iis spiritum accelerari, et fieri vehementiorem: quare *Spiritus* tribuerunt his, qui magno impetu in aliquid ferrentur, et valide in re aliqua laborarent. Hinc *tribunicios spiritus* commemorari videmus, et *regium spiritum*, et *hostilem*, et *minacem*. Hinc *publicum spiritum* dicere fas est
illum

illum generosae mentis impetum, quo quis in *populum*, (a quo *publica* dicuntur quasi *populica*) in commoda, in salutem populi fertur, adeo quidem, ut non frigide, non quia sic oportet, sed quia sic placet, et calide, et velut instinctu quodam, et aestu omnium venarum vrgente, agatur, quidquid populo conducit; cuius nos partem esse, quem nostrum esse, in cuius felicitate nostram rem agi, sentiamus, quin cui nos nostraque omnia impendi, summa gloria sit. Satis iam videtis, Ciues Carissimi, quanti res momenti sit *sensus ille civilis, publicus ille spiritus*: digna profecto, in qua non consideranda modo, sed quam plurimis hominibus propinanda, atque insinuanda ipsis medullis, occupentur viri sapientia, eloquentia valentes, qui ipsi ciuiles, qui publico animati spiritu sint.

De hac re igitur dignam sua professione, dignam persona, quam modo suscipiet, dicendi materiem sibi sumet collega noster IO. MATTHIAS GESNERVS, eloquentiae et poeseos Professor publicus ordinarius, cui ordo lege publica sancitus, et Academici Senatus decretum fasces huius vniuersitatis in proximos sex menses detulit. Quid enim potentius suadere debet eloquentia, quam publicae saluti posthabendam esse priuatam? quid poesis suis delinimentis efficere maius potest, quam ut videatur hominibus *dulce et decorum pro patria mori*? Dicit autem ita Collega noster, ut eas ipsas res in se esse, ipso inprimis Magistratu gerendo se demonstraturum promittat: qui tanto decurret felicius, vobisque et publicae rei erit vtilior, si in vobis etiam

62 COMMENDATIO PRORECTORATVS.

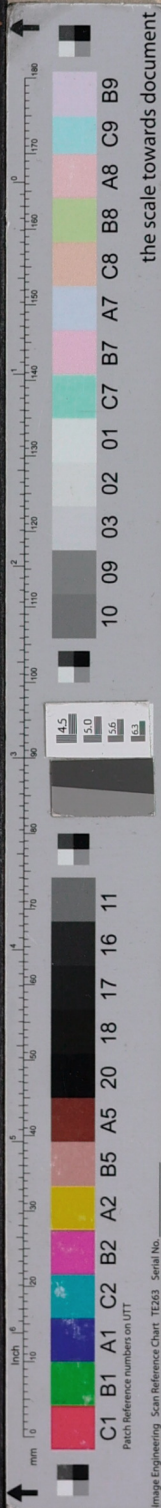
iam partem aliquam sensus illius atque spiritus efficere illi contigerit.

Conuenite igitur frequentes *ipsis Kalendis Iulii, id est proximo Lunae die, hora decima* ad illius orationem, in primis ad leges audiendas, reliquamque peragendam cerimoniam, et preces nobiscum fundendas, vt tueatur et inuictum praestet Deus O. M. suae inter nos maiestatis vicarium, Augustissimum Regem nostrum, Patrem Patriae, et huius Vniuersitatis litterariae Rectorem Magnificentissimum, qui spiritu vere publico animatus, *fidei iam publicae defensore* armatus agit, et fauente diuino numine non contemnere pactorum religionem populos docebit: vt Domum Regiam, et consilium Regis et totam patriam nostram, et hanc Academiam, totamque quae hospitium illi praebet, ciuitatem, seruet incolumes, et omnibus felicitatis partibus augeat. P. P. a. d. XXIII. Iun.

CICIDCCXXXIII.

the scale towards document

NSORE. FIDEL.

45

t, si quis neutrius partis auxiliaries
et Reginae, quam apertissimo cru-
tebant, et eius Principis, qui non
claris illis federatis se in fraudem
s proditum, suis fortunis excus-
s exhaustos, suas vrbes vastatas,
im profecto videt, (de his lo-
s velut constituti nullo affectu,
mpediuntur) parum ergo videt,
t, illud actum ab acuta ad frau-
mae rerum gente, mutuis vt se
iacae hereditatis aemuli, ac fa-
nis, et praeclaris federum cu-
orum vniuersorum facultatem

ti apparatus: hic sensus erat ar-
ad quem diuinandum non hario-
ibus coniecturis opus est, sed at-
quae tum agebantur, considera-
nda, non vires modo adhibitae,
n limite collocatis, iis praeser-
re continendi erant, qui vel suc-
potentem, et minime obnoxium
subsidia mittere ipsius filiae vel-
re acta, administrata, peracta,
fatum Caroli vigentis etiam, et
centis: verum quidquid blan-
, quidquid lingua politissima,
lacendum, persuadendum, fallen-
ti, quidquid redempti pretio ru-
geruli, breuiter dicam, quid-
bus illam magnitudinem ab vno
alte-